لەگەڵ پەتای کۆرۆنا ڤایرۆس روناکبیری پزیشکی هاتەناو ماڵەکانمان-3-… ئازاد حەمە

بەشی سێهەم

- کۆرۆنا ڤایرۆس ژیانمانی کردە بەشێك لە پزیشکی و تەندروستی:
لەگەڵ بڵاوبوونەوەی پەتای کۆرۆنا ڤایرۆس (COVID-19) روناکبیری پزیشکی هاتەناو ماڵەکانمان. پێتاکە بووە هۆکاری وروژاندنی زیاد لە پێویستی ناوی پزیشك(Doctor) و خودی پسپۆریەکەش، پزیشکی(Medicine)، تادەگاتە وشەگەلێکی تر وەك تەندروستی، دەرمان، ناساغی (Illness)، پەتا، نەخۆشی (Disease)، پاکوخاوێنی(Hygiene) و نەخۆشیناسی(Pathology) ((ئەو زانستەیە لەسروشت و هۆکاری نەخۆشیبوون دەکۆڵێتەوە))…هتد. ئەمە چەند باشە لایەنی خراپی هەیە. بێگومان باشە کە مرۆڤەکان ئاگایی پزیشکییان هەبێت و ئەوەش بکارێت زانینی تەندروستی لای تاکەکان دروستبکات، بەڵام کاتێك پزیشکی قسە لەسەر تەندروستیمان لە رێگای قسە لە مەرگمان و جەستەی بیمارمان دەکاتە بابەتێکی رۆژانە و بەردەوام لێکەوتەی دەروونی خراپی دەبێت. لێرەوە پزیشکی ترسناکی دروستدەکات، دەبێتە شتێکی تۆقێنەر و مەرگی خۆمانمان بیردەخاتەوە. هەر بۆیە پێویستە بپرسین: تاکوێ پزیشکی مافی قسەکردنی لەسەرجەستە(مەرگ بە کۆرۆنا) هەیە؟ لێرە پێویستمان بەجیاکردنەوەی پزیشکییە لە ڤایرۆسناسی (Virology). پزیشك هەمان ئیشی ڤایرۆسناس ناکات. ڤایرۆسناسی دەچێتە خانەی مایکرۆبایۆلۆجی(microbiology) یەوە، کە کاری لێکۆڵینەوەیە لە زیندە بچووکەکان. ئەدی کە مافی قسەی لەسەر مەرگ هەیە؟ مەرگی جەستە، بە دەرمەك، بە ناساغیەك؟کۆرۆنا هۆکاربوو پزیشکی بێتە ناو ماڵەکانمانەوە.کە ئەم مافەی بە پزیشکیدا؟بێگومان ماهیەتی دیسیپلین(Discipline)ەکە، بەهۆکاری ئەوەی ئەمە دەشێت دووچاربووبێتین، پێوەبووبێتین. بۆیە پزیشکی دێت و ئەو مافە بەخۆی دەبەخشێت قسە لە تەندروستیمان بکات تا جەستەی بیمار(ناساغ)لە جەستەی تەندروست جیابکاتەوە.لە بەرئەوەی پزیشکی”زانست و کرداری تیمارکردن و نەهێشتنی نەخۆشی و دەردەکانە” مافی قسەکردنی

لەسەر تەندروستیمان لە ڕێگای دەستنیشانکردنی ئەو پاتۆجێن(Pathogen)ەوە((نەخۆشخەر یان نەخۆشی دروستکەر))هەیە لە جەستەمان شوێنەك بە خۆی دابین دەكات. بۆیە پزیشكی بەهۆی ئەوەوە، نیشانە(Symptom)كانی ناساغی جەستەمان بە بڕیاردان لەسەر چارەنووسی جەستەمان، كە بە ئەمە تەندروستیمانە، دەدات. باشە پزیشك جگە لە پسپۆری لە زیندەوەرناسی(بایۆلۆژی)و كارئەندامزانی(فسیۆلۆژی) پێویستە چیتر بزانێت تا قسە لەسەر تەندروستیمان بكات؟ ئەم پرسیارە بەو ئاقارە كاردەكات كە ڕوناكبیری پزیشك بخرێتە ژێرپرسیارەوە. پزیشك جگە لە چەمكگەلێكی وەك نەخۆش(نەخۆشی)، نیشانەكانی ناساغی، ئازار و دیاریكردنی جێگای ئێش و بیماری چیتر پێویستە بزانێت؟

بەواتایەكی تر، لەگەڵ كەرەناڤایرەس، كە ڕوناكبیری پزیشكی هاتەناو ماڵەكانمان، هەموو خۆمان بە نەخۆش(Patient) زانی وزمانی پزیشكیش كەوتە گەڕگردن. مانای تەندروستییش كە زمانە پزیشكییەكەی لەخۆدا بەرجەستەكردوە لە میدیاكانا خۆی نمایشكرد و زۆرێكیشی بە پراكتیزەكردنی خۆی، پاش نەخۆشخانەكان، لە ماڵەكانمانا دەزییەوە. میدیاكان لە ژێر فشاری كەرەناڤایرەس ماڵەوەیان لەكردینە دەرمانخانە و نەخۆشخانەیەكی بچووك و ڕۆژانە چەند جارێك وشەگەلێكی وەك: پزیشك، تەندروستی، تووشبوو، نەخۆش، پزیشكی، پەتا، ناساغ، هەڵگری ڤایرەس، چاكەوەبوو، مردوو، جەستە، دەرمان، ڤاكسین، پاكوخاوێنی، دەرمانخانە، چارەسەر، پشكنین..وهتد بەرگوێمان كەوت. هەموو ئەو وشانەش پزیشكی و پزیشك و نەخۆشخانەیان بیر دەخستینەوە. تەنانەت هەندێك وشە(تەشەنەسەندن، هەڵاوسان، ئاسایش و..) بواری بەكاربردنیان زۆرتر كەوتە ناو بواری پزیشكی و تەندروستییەوە تا بواری مێژوو، ئابووری، ئەدەب، سیاسەت. كەواتە كەرەناڤایرەس ژیانمانی كردە بەشێك لە پزیشكی و تەندروستی.

- **كەرەناڤایرەس پزیشكی كردە شای زانستەكان**

پزیشكی چییە؟ ئەو پرسیارە لە بیركراوەیە (كەرەناڤایرەس) هێنایە ناو گفتوگۆكانمان سەبارەت بە تەندروستی گشتی یان خەڵك(Public health). تەندروستی بووە بابەتی ڕاگەیاندنەكان، پزیشك دەركەوت، نەخۆشی بوو بە چەمكێك كە جێگای بە هەندێك چەمكی تر لەقكرد كە پێشتر ڕاگەیاندنەكان

لەسەری مشەخۆربوون وەك: تیرۆر، گەندەڵی، جەندەر، داعش، یەكسانی و.. هتد. پزیشكی كە كەرەنا كردیە بابەتی بەردەوامی ماڵەكانمان واتای نەخۆشی لەگەڵ خۆی گشتیكرد. لەگەڵ واتای نەخۆشی چیتر بەرەكی گوێگرتنەكانمانی گرت؟ تووشبوون، چاكبوونەوە، مردن، بیماری، ساغی، شفا، پاكوخاوێنی و..هتد. كەواتە پزیشكی خۆی ساناكرد و لە دیسپلینێكی ئاڵۆزەوە بووە روناكبیرییەكی سەرپێی رۆژانە. پزیشكی وەك زانستی دەردناسی و كاركردن لەسەر بیماری و توێكاری جەستە بووە باسی گشت میدیاكان و لەوەكەوت شتێكی تایبەت و لە شوێنێكی دیاریكراودا كاری خۆی بكات یان دەركەوێت، بەنموونە نەخۆشخانە و هۆڵی توێكاری جەستە و ژووری نەشتەرگەریی.

بەواتایەكی تر، بەهۆی پەتای كەرەناوە زانستی دەردناسی(Pathology)((نەخۆشیناسی، ئەو زانستەی لە سروشت و هۆكاری نەخۆشیبوون دەكۆڵێتەوە))، كە كار لەسەر جەستەی ناساغ و دووچاربوو بە نەخۆشی دەكات بووە بوارێكی دەركەوتوو لە میدیاكانی جیهان و ئیشیشی بووە قسەكردن لە تووشبوو و چاكبووەوە لە ڤایرۆسی كەرەنا. مەبەست كەرەنا وایكرد دەرمانسازی و پەرستیاری ببن بە زۆرترین چەمكی بەكاربردوو لە میدیا گۆباڵەكانا. كەس ئێستا قسە لە دان ناكات، لە قووڕگ، لە چاو... قسەكردن لە ڤێتێرنەری (Veterinary) بەتەواوی فەرامۆشكراوە. كەس هەست بە ئازاری ئاژەڵەكان ناكات. ئەوەی گرنگە مرۆڤە. لەوەش گرنگتر مرۆڤی ساغە. هەموو خەمی ئەوەیانە ساغ بن، ساغ دەركەون. پەتای كەرەنا وایكرد پزیشكی ئاژەڵ بكەوێتە پەراوێزی پزیشكی مرۆڤەوە. ئێستا كە باس لە ئازاری ئاژەڵەكان دەكات؟ خۆی دەبایە، بێكومان، مرۆڤ بێت، لە مرۆڤەكان كەوتونەتە وایخەیان. پەتای كەرەنا وایكردووە مرۆڤەكان ئێستا تەنیا لە خەمی خۆیاندا بن.

هاوكات، پەتازانی و نەخۆشیزانی بەهۆی كەرەناوە بوونە چەمكە شیرینەكان لەكاتەكا ترسناك و سامناكن. بەئەوەی پێشگیریش لە نەخۆشبوونمان و ئازاربكەین بە ئەوەی پەی بزانین، و بشمانەوێت، بوونە بەشێك لە زانستی پزیشكی. ئێستا ئەمە بەهۆی پەتای كەرەناوە ماڵەكانمان و شوێنی كارەكانمان بوونە بە نەخۆشخانەیەكی بچووك یان دەرمانخانەیەكی گوازراوە.

زۆرترین بوارێكی پزیشكی كە ئێستا لەژێرسایەی ترس لە كەرەنا بەكاردەبرێت كارئەندامزانی و زانستی بەرگرییە، ئەمەبەتە لەڕێگای زیندەوەرناسییەوە كە شادەماری گفتووگۆ پزیشكییەكان پێكدەنێت.

پەتای کۆرۆنا وایکرد پزیشکی ببێتە زاڵترین بواری زانستی. هەموو حەزدەکەین پزیشك بووینایە یان ببین بە پزیشك. گومانی تێدا نییە، زانستە پزیشکییەکان لەڕووی مێژووییەوە لەخۆڕا گەشەیان نەکردووە و مرۆڤایەتی، بە بوونەوەرەکانی تریشەوە، زۆری چێشتووە تا پزیشکی بەم ئاستەی ئەمڕۆ گەیشتووە، بەڵام پزیشکی کە تەندروستی لەخۆدەگرێت بێلایەن نییە و شێوازی جوڵانەوەشی ئاراستەی خۆی هەیە و لە زانستە مرۆییەکان(سیاسەت، دەروونناسی، کۆمەڵناسی)دا بڵاو نییە، لەپێش هەموشیانەوە لە فەلسەفە کە لەڕێگای رەوشتەوە، ئێتیك، دێتە ناو پزیشکییەوە. ئەمەش بەهۆکاری ئەوەی کە رەوشتی پزیشکی(Medical ethics) گەلێك میکانیزمی جووڵەی پزیشکی دیاری دەکات و مرۆییبوونی پزیشکی دەخاتە بەردەم بەرپرسیارییەوە. لێرەوە ئاکاری پزیشکی چاودێری دەکرێت و کردەی پزیشك پێناسە دەکرێت و نەخۆشیش بابەتی هاوبەشی نێوان رەوشت و پزیشکی پێکدێنێت. تەنانەت دادوەری پزیشکیش لەگەڵ رەوشت ئیشی خۆیان لەسەر دیاردە تەندروستییەکان دەکەن. لێرە دەشێت نموونە لەسەر تێزەکانی بیرمەندی ئوسترالی پێتەر سینگر (Peter Singer) بهێنینەوە سەبارەت بە ((لە باربردن، کوشتنی ئاولەمە(embryo)، مەرگی باش یان مردنی میهرەبانانە(Infanticide)، (Euthanasia))) کە لە بواری فەلسەفەی بیۆئێتیکی ئوتیلیتاریستی(Utilitarian bioethics) گفتوگۆی زۆری لەسەرە و پزیشکیش لەسەر دەستی تێزەکانی ئەم فەیلەسوفە تەندروستی و کۆمەڵگە پێکەوە گرێدەدات و هەنگاویش بەرەو سنوردانان بە ئازارچێشتن دەنێت. پێتەرسینگر، دوای دەرکەوتنی پەتای کۆرۆنا، کار لەسەر زۆر تێزی تازەی خۆی دەکات کە پەیوەندییان بە بابەتی مردن (death) و رەوشتی مرادنەوە (dying) هەیە. ئەو دەمەش تێزە فەلسەفییە ئێتیکییەکانی سینگر سەبارەت بە مەرگ گفتوگۆی لەلایەك بایۆ-فسیۆلۆجی و لەلایەکی تر ئاینی و کۆمەڵایەتی-سیاسی لە خۆدەگرن لەگەڵ تێزی بیرمەندانی بیۆئێتیك (Bioethics) لێرە و لەوە لە زانکۆکانی رۆژئاوا رووبەڕووی یەکتردەبنەوە و هەڵوەستەی جیاوازیی رەوشتی دروست دەکەن.

- **کۆرۆنا ڤایرۆس رەوشتی پزیشکی خستە بەر گفتوگۆوە**

کۆرۆنا ڤایرۆس رەوشتی پزیشکی بەرچاویترکرد. بواری پزیشکی، کە دەسەڵاتی تەندروستیش لەخۆدەگرێت، لەگەڵ سەرهەڵدانی پەتای کۆرۆنا زۆرتر وابەستەی بەها رەوشتییەکان بوو و

بڕیارە پزیشکییەکانی پزیشکیش پتر لە جاران کەوتنە ژێر چاودێری تاکەکانی کۆمەڵگەوە. پزیشکی خەریکە بەهۆی پەتای کۆرۆناوە دیارە لە نادیار، بینراو لە نەبینراو زۆرتر لە جاران لەیەکدی جیادەکاتەوە و ئەوەش دەستنیشاندەکات کە کۆمەڵگە لە چاوەڕوانیدایە. بۆ ئەو مەبەستەش پزیشك دادوەرییە پزیشکییەکانی کەوتە ئاستێکی پزیشکی ئەوتۆوە کە لایەنی کۆمەڵایەتی و رەوشتیشی تیا بەهەند وەربگیرێت. بەهەمانشێوە، سەرهەڵدانی پەتای کۆرۆناڤایرۆس بڕیاری پزیشکی(Medical Decision) کردە کارێکی ئاڵۆز. ئاڵۆزییەکە لە تایبەتییەتەکەی خودی پیشەی پزیشکییەکەوە سەرچاوەدەگرێت. بڕیارەکەش سەرچاوەی کارئەندامزانی و زیندەوەرناسی هەیە کە لەگەڵ نەخۆشیناسیدا پێکەوە بە دەستنیشانکردن (Diagnosis)ی نەخۆشیەکە کاردەکەن. دەستنیشانکردن بە چارەسەرکردن (Treatment)ە. لەڕێشەوە پۆلینێکی تر لەدایکدەبێت کە دەشێت ناونرێت کە ساغە؟ کە ناساغە؟ جیاکردنەوەی ناساغ لە ساغ گشت پرۆسەکە داگیردەکات. پەتای کۆرۆنا کە دەرکەوت بە ناساغکردنمان هات. پزیشکی وەك تاکە بوارێك توانی رووبەڕووی ئەم پەتایە ببێتەوە و پرۆسەی ناساغی بگەڕێتە ساغی.

کۆرۆناڤایرۆس گفتوگۆیەکیتری لە بواری دادوەری رەوشتی و بڕیاری پزیشکی دا هێنایە کایەوە. چۆن؟ دیارە کە دادوەری رەوشتی و بڕیاری پزیشکی لە پەیوەندیدان لەگەڵ یەکتردا، بڕیارە پزیشکییەکان چەند لەگەڵ کردە رەوشتییەکان یەکدەگرنەوە و چەندیش پزیشکی (وەك بوارێکی زانست) گوێ لە رەوشت (وەك بوارێکی فەلسەفی) دەگرێت لەو شوێنە دەردەکەوێت کاتێك کە کەیسێکی پزیشکی رووبەڕووی دادوەری رەوشتی دەبێتەوە، ئەمەش تەنیا لەبەر ئەوەی کە زۆرجار پێکدادان لە نێوان بڕیاری رەوشتی و دیلەمای ڕەوشتی(Ethical dilemma)دا روودەدات. پێکدادانەکە لەسەر پێوانەی باش و خراپە نییە، کە دووچەمکی هێژای فەلسەفەی رەوشتن، بەقەد ئەوەی کارکردنە لەسەر بنەمای سەیرکردنی پزیشکیانە بە کردە پزیشکیەکە کە ئەوەش پاشخانی کارئەندامزانی و بایەلۆژی خۆی هەیە. کەوابێت باشە و خراپە دەگۆڕدرێن بۆ دروست و هەڵە کە رەنگە لەتەك بنەما کۆمەڵایەتییەکان، کە ژێرخانی رەوشتی و ئاینییان هەیە یەکبگرنەوە. وەك بابەتی ناشتنی مردووانی کۆرۆناڤایرۆس بەنهێنی یان دوور لەچاوی زۆربە دەشێت ئەم لایەنە بگرێتەوە. ئەو ئارگومێنتانەی پزیشکی باوەڕی پێیەتی کە دەبێت بەو جۆرە

بنەژرەن نەك بەوجەرەی تر هەندەی پەیوەندی بەهەبژەرە پزیشکیەکەوەیە هەندە پەیوەندی بە پەوانە ڕەوشتی یان ئاییینیەکانەوە نییە. زەرجار دەسەڵاتی پزیشکیش کە هەزی خۆی لەناو تەندروستیدا هەیە وەك بەشەك لە دەسەڵاتی سیاسی سەیر دەکرەت و، ئەم لایەنەش لەکاتی ناشتنی مردووانی پەتای کۆرۆنا لە ئیتالیا ڕەنگدانەوەی خۆی هەبوو. نەك هەر ئەوە بگرە گوزارەی ""لەگەڵدا با بمرەت"" کە لە مەدیاکانا گۆکرا لەناو پزیشکانی ئیتالی کاردانەوەی هەبوو،""لەیگەڵدا بابمرەت"" خەریك بوو ببەتە پرینسیپ لەناو هەندەك لە دامەزراوە تەندروستییەکانی هەندەك لەو وڵاتانەی دەرەقەتی ڕووبەڕووبوونەی پەتاکە نەدەهاتن(لەوانە ئیتالیا).

بەپێی ئەوە بەت لای سەرەوە باسکرا، کۆرۆنا ڤایرۆس تەگەیشتنی بە واتای ئەتەنەمی(سەربەخۆیی) نەخۆشیش گۆڕی. ڕاستە ئەتەنەمی بەشەکە لەو ئاگاییە روناکبیرییەی نەخۆش پەیوەستە سەبارەت بە دەزی نەخۆشییەکەی هەیبەت، بەڵام لە حاڵەتی وەك کۆرۆنا دا بڕیاری لەسەرووی ئەوەوە(نەخۆشەکەوە) بەسەر جەستە و تەندروستیدا دەدرەت. تەندروستی نەخۆش(لەو جۆرەی کۆرۆنا) تەندروستی هەموانە، چارەنووسی زۆرەکیش بە چارەنووسی تەندروستی ئەوەوە بەندە بەیە بڕیاری پزیشکی لەرە بریارەکی تاك ڕەهەند دەبەت ئەمەش هەمووی دەچەتە خانەی ئاسایشی نەتەوەوە.جەستە لە حاڵەتی وادا مولکی تاك نییە و بەشەکە لە جەستەی کۆمەڵگە کە ئاسایشی وڵات لەی بەرپرسیارە. جەستەیەکی کۆرۆنادار، ئایدزدار. جەستەیەك کە هەڵگری کۆرۆنا ڤایرۆسە جەستەیەکی ترسناکە و دوورخستەوەی لە جەستەکانی تر بەرپرسیارییەکی تەندروستییە. تەندروستیش هەروەك وتمان بە لایەن نییە و بەشەکە لە سیاسەتی وڵات(شار) بەیە بڕیاری تاك لایەنانەی پزیشك لەسەر چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ جەستە پەیوەندی بەم خاڵەوە هەیە تا شتەکی تر. بەم جۆرە جەستەی سەردەمی کۆرۆنا ڤایرۆس جەستەیەکی گفتوگۆواویە. جەستەیەکی بە لایەن نییە. جەستەیەکی سیاسییە. مەرگیشی هەر سیاسییە. لەبەرەوە گفتوگۆی بەسیاسیکردنی مەرگ و جەستە دەتەگەڵێ. لەو وڵاتانەی کە پەتاکە شەکەتیانیکرد، مردووان یان تووشبووان یەکسانکران بە جەستەکان، ئەمەڵە چەند کەس لە فەرەنسا یان ئەڵمانیا دووچاری پەتاکە بوون بووە باس لە جەستە. جەستە و شوەن بوونە باسی میدیاکان. جەستەی ئیتالی و جەستەی ئەمەریکی و … هتد. جەستە چەند لاوازبەت و چۆن پەتاکە

پێیدەوەرێت، جەستەی تر چەند بەهێزە و کاری تێناکات. جەستە و بەرگری بوونەکەی بووە باس. چۆن جەستەمان بەهێزبکەین و باشی بەخێوبکەین ئەوەش بووە بابەت. ژەمەکانی خواردنی و بەهێزکردنی جەستە. بەیە دەستکرا بە پروپاگەندەی ڕەگەزپەستی کە ئەوروپاییەکان بەرازخۆرن و چینییەکان پیسخۆرن و، ئەمەی ڕۆژهەڵاتی خواردنی تازە دەخۆین و ئەوان خواردنی بەستوو. بەبێ ئەوەی پسپۆران لە خواردنناسی و ژەمی خوارن بەنەسەرخەت و هەڵەکان ڕاستکەنەوە جەستە کرایە کەیلەی کولتوور.

کۆرۆنا ڤایرۆس ئاقارێکی تری بە تێگەیشتنی ڕەوشتیانەی پزیشکی دا. دەبینن لەگەڵ ئەم پەتایە دکتۆر کۆمەڵایەتیتر بوو و پزیشکیش پتر لە جاران بەهاکان لەبەرچاودەگرێت. سەرەتا، و ئێستاش، بەشێك لە تووشبووان و دواجار قووربانیانی دەستی کۆرۆنا ئەوانەبوون لە کەرتی پزیشکی کاردەکەن. بەم جۆرە بەها بە جۆرێکی خەستتر لە جاران هاتە ناو کەرتی تەندروستییەوە. دەشێت لێرە بوترێت ترس لە پەتای کۆرۆنا هۆکار بوو بە زۆرتر ڕەوشتیبوونی کەرتی تەندروستی لە ئاستێکی گلۆبالە؟ بێگومان سەرەتای قووربانییەکانی شاری یۆهانی چینی پەلێك پزیشك و پەرستیار بوون. جیهان لە قۆناغی پاشکۆرۆنا ڤایرۆس (Post-Coronavirus) ڕەنگە وابکات کە بەشێك لە وڵاتان بیر زۆرتر، جیاوازتر، لە کارمەندانی کەرتی تەندروستی بکەنەوە تا قۆناغی پێش کۆرۆنا ڤایرۆس (Pre-coronavirus). کەمترین شتێکیش کە جیهان پاشکۆرۆنا ڤایرۆس Post-Coronavirus شیاوە بیکات بیرکردنەوەیە لە باشترکردنی مووچە و پێداویستییەکانی بواری کاری تەندروستی و ئاوەدانەوە لە ژیانی پرایڤت و پشوویان. ئەمەو وتنەوەی بەهای ڕەوشتی، ڕەوشتی پزیشکی و دادوەری ڕەوشتی پزیشکیش دەشێت لە ئاستێکی هاوچەرخ و باڵای ئەکادیمی تر ببن بە بەشە وانە لە کۆلێجەکانی پزیشکی، پەرستیاری، ڤێتێرنەری و بە ئەو مەبەستەش پێویستە فەلسەفەی ڕەوشت و فەلسەفەی پزیشکی کاریگەریی لەناو بەشەکانی زانستە پزیشکی و تەندروستییەکاندا دابنێن.

- **خۆیەکسانکردنی کۆرۆنا ڤایرۆس بەمەرگ**

پزیشکی بەهۆی کۆرۆناوە چالاکتر بوو. ئێستا پزیشکی زۆرتر بیردەکاتەوە. پزیشك پتر لە جاران چالاکەوانە.کۆرۆنا داوای کاری خۆبەخش و چالاکەوانی لە پزیشك و پزیشکی دەکات. پزیشك

واتە سەربازی ون، بەڵام کەناڵەکانی بازرگانی تەندروستی و دەرمانسازی نەوەستاون و هەوڵی گەورەی کۆمپانیاکانی دەرمان کە زووتر ڤاکسینی ئەنتی کۆرۆناڤایرۆس دروستبکات کێبرکێی توندی تێکەوتووە. لەم حاڵەتە ڤاکسین بووە دەرمان(چارەسەر)، ئەویش واتە رزگارکردن لە مەرگ، کەمکردنەوە ئازار و لەوسەریشەوە نەهێشتنی ترس، ترس لە مەرگ بە کۆرۆناڤایرۆس. کۆرۆنا مەرگمان بیردەخاتەوە. کۆرۆنا بە لایەن نییە. مادامەکی هێنەری مەرگە و لە رێگای ئەوەوە مەرگ واتای خۆی لە کۆمەڵگە جارێکی تر بەدەستهێنایەوە. کەوابێت کۆرۆنا نەك هەر وەك هێزێکی نادیار، دوژمنێکی نەناسراو، بگرە وەك هێزێکی مێتافیزیکیش خۆی نمایش دەکات. ئەمەش بەهۆکاری ئەوەی کۆرۆناڤایرۆس خۆی بە مەرگ یەکسانکرد، بەو شتە ونەی لە گشت شوێنێك دەخولێتەوە و هەر نادیارە. کۆرۆناڤایرۆس لە رێگای ناوی مەرگەوە مەرگی لە ونبوون خست. لە رێگای ئیعلانکردنی مەرگی کەسەکەوە رق لە مەرگ بوو بە رق لە کۆرۆناڤایرۆس.

- **ئیدیای پاکوخاوێنی ئیدیای کۆرۆناڤایرۆس نییە**

بە کەمکردنەوەی، تەنانەت نەهێشتنی ترس لە مەرگ و لاوازکردنی دەسەڵاتی مەرگاوی کۆرۆناڤایرۆس پاکوخاوێنی(Hygiene) بووە سەرباسی راگەیاندنەکان. پێش کۆرۆناڤایرۆس پاکوخاوێنی هەبووە بەس ترس لە مەرگ بە کۆرۆناڤایرۆس هۆکاربوو بە ئەوەی کە کۆرۆناڤایرۆس پاکوخاوێنی بەخۆی قۆرخ بکات. پاکوحاوێنی بەهۆی ئەم ڤایرۆسەوە بووە بە بیزنز(Business)، دەرمانخانەکان بەشێکی زۆر لە ئەرکی ئەم بیزنزەیان لە ئەستۆگرت. ئیدیای پاکوخاوێنی ئیدیای کۆرۆناڤایرۆس نییە، بەڵام کۆرۆناڤایرۆس بە خۆجیاکردنەوە و خۆسنوردارکردن پاکوخاوێنی کرد بە دیوارێك لەنێوان دووچاربووان و دووچارنەبووان. ئیدیای پاکوخاوێنی لەدێر زەمانەوە هەوڵیداوە پیسی بخاتە دەرەوەی خۆی. خاوێن دەمێکە لەگەڵ پیس، هەروەك چۆن باشە لەگەڵ خراپە، لە رووبەڕووبونەوەدان. خاوێنی و پیسیش بابەتی شەڕی چین و کارەکتەریش دەنێتە گۆڕێ. واتە دەوڵەمەند کە دەبێت بە هێمای خاوێنی و هەژاریش کە دەبێت بە هێمای پیسی کۆرۆنا ئەو ئیدیایەی لەبنڕا هەڵوەشانەوە. ئێستا پیس و پاك، هەژار و دەوڵەمەند، خۆیان پاکدەکەنەوە. هەنووکە پیس و پاك، هەژار و دەوڵەمەند لەیەك دەترسن و خۆیان لەیەکتر بەدووردەگرن. سەرسامیەکە ئەوە نییە، بەڵکو ئەوەیە کە خاوێنی لەگەڵ پەتای کۆرۆناڤایرۆس

بوو بە ئەرك و فەرمان و لەوەكەوت كە كردەیەكی خۆی بێت.
لەحاڵەتی پەتای ناوبراودا خاوەنبوون داوایە و ئەوەش
وایکردوە ببێتە بەرپرسیارییەكی رەوشتی فەرمی. لێرەوە رەوشت
فەرمی دەبێت، حاوەنی بەیاسادەكرێت و خۆپارێزی ویستەكی
ئیداری-تەندروستی دەبێت.بەمجۆرە، ئەوەی كە خاوەنبیت ئەوە
ترسە نەك خۆشی. خاوەنی دەمووەختی بڵاوبوونەوەی پەتای
كۆرۆنا ئازادی تیا نییە و دیسیپلینە. خاوەنی لەم شێوەیە
،خاوەنییەكی زێدەرۆیتیاكراوە، شتەكە لە دەرەوەی ویستی خود،
دەستشتنیش كە خاوەنییەكە دەپارێزێت بووە رۆتینێكی
بێزاركەر.زێدەرۆیی لە دەست دەستشتن و لە خاوەنی بەرهەمی
ترسە لە كۆرۆنا. دیاردە هیچگەراكە، لێرە، ئەوەیە كە بە
نەمانی پەتای كۆرۆناڤایرەس، تا پاندەمییەكی تر، خاوەنی خۆی
دەشارێتەوە، یان هەروەك پێشتر خاوەنی دەبێتە بابەتی چین و
توێژە كۆمەڵایەتییەكان و خۆی بە ئاستی هاوچەرخی و هۆشیاری
چینایەتی تاكەكانەوە هەڵدەواسێت. راستە زۆرجار ئەو بنەما
رەوشتیانە دەكرێت بە سەرەتا بە خاوەنی كە ریشەی
مێتافیزیكییان(یان لاهوتیان)هەیە، كە ئەمەش وادەكات كەسیەكی
ئیماندار، وەك كەسێكی خاوەن، لە كەسێكی بە ئیمان، وەك
كەسێكی ناخاوەن، جیابكرێتەوە. بەپێیی ئەوەی كە خاوەنی
خواستێكی مرۆییە و پەیوەندی بە ئاستی كولتووری تاكەوە هەیە
ناشێت بەو جۆرە پۆلینبكرێت. خاوەنی لە شارستانی و
كولتوورەكەوە بە ئەوی تر فەرمی جیاوازیی كۆمەڵایەتی
وەردەگرێت و مۆدێرنەش رۆڵی راستەوخۆی لە پاك و خاوەنی
دیوە. ئەمە لەبەر خودی خۆمان خاوەن رادەگرین نەك
ئەویتر. خاوەنی كردەیەكی مرۆییە و پەیوەندی بەئاگایی
مرۆڤەوە هەیە نەك شتێكیتر. مرۆڤ تاكە بوونەوەرێكە كە
دەزانێت خاوەنی ئەركێكی رەوشتییە و دیوێكی جوانكاریشی
هەیە. ئاین قۆرخی واتای خاوەنی دەكات بەمەبەستی مێتافیزیكی
خۆی، هەندێك لە ئاینەكانیش بەلوتبەرزی ئاینییەوە قسەدەكەن
وخاوەنی تەنها بەئاینەكەی خۆیانەوە گرێ دەدەنەوە. خاوەنی
كە دیاردەیەكی رەوشتی مرۆیی نا-مێتافیزیكییە پەیوەندی بە
پێوانە رەگەزپەرستی وشۆفێنییەكانەوە(دەوڵەمەند خاوەنترە،
سپی خاوەنترە، موسڵمان خاوەنترە،ئەوروپایی خاوەنترە، پیاو
خاوەنترە) نییە. كۆرۆنا لە هەنووكەدا تێگەیشتنی بە خاوەنی
و خاوەنبوون بەجۆرێك گۆڕی كە بەخۆی قۆرخكرد. پێوانەی
خاوەنبوونی خستە ئاستێكی تر. ئێستا هەموو خاوەنین بە بێ
جیاوازی. ئەمەش ترسە لە مەرگ كە ترس لە كۆرۆناڤایرەس، واتە

ترسە لە دژە جەمسەری خاوەنی کە پیسییە. بەشێك لە ترسەکە سەرچاوەی یاسای هەبوو. بەیاسا خاوەنیمان هەڵبژارد. یاسا (غەرامە)خاوەنیکردین.

ماویەتی ....

ئازاد حەمە

- ئەفسانە چییە؟ ... ڕێباز محەمەد جەزا بەشی سێهەم

[ڕاپۆرتێك دەربارەی چێتی ئەفسانەو خورافیات]

(چەند جۆرێك لە ئەفسانە)
(نمونەی ئەفسانە)
ئەفسانەکان فرەچەشنن و چەندین جۆریان هەیە ، هەریەکەیان دەربڕینن لە واتا و مەبەستەکانی ئەفسانە ، بەپێی قۆناغ و مەبەستە جیاوازەکان ، ناوەرۆك و بەکارهێنانیان گۆڕانکاریان بەسەردا هاتووەو گرنگترینیان بریتین لە :
یەکەم / ئەفسانەی دروستبوون " خەلیقەت " : ......

بۆ درێژەی بەشی سێیەم کلیکی ئێرە بکەن ......

بەشی دووەم ....

بەشی یەکەم ......

یەکێ لە گەورە بیرمەند و مێژوو نووسەکانی هاوچەرخ بناسە…
هەڵۆ بەرزنجەیی

یەکێ لە گەورە بیرمەند و مێژوو نووسەکانی هاوچەرخ بناسە.
یوڤال نوح هاراری   Yuval Naoh HARARI

” پێی ناوە مێژوو بگەڕێین، ئەگەر هیچمان لەدەست دێت،
با ئێستا و دوا ڕۆژ بەرەو چاکتر بگۆڕین”. مەسعوود محەمەد

ساڵێ زیاترە بابەتێکم لە سەرچەمکی (ئازادی) و خوێندەوە و لەوەدا بۆ یەکەمجار ناوی (یوڤال نوح هاراری) وەک بیرمەند و مێژوونووس و فەیلەسووفێکی ئیسرائیلی گەورەی هاوچەرخ بەرچاو کەوت. ئەو چەند بەڵگەیەی بۆچوونەکانی لەسەر سیستەمی لیبەڕاڵی سەرنجی ڕاکێشام. هەڕەشەی ڤایرۆسی کۆڕۆنا، کارێکی کرد، ئەم ماوەیەی خۆ دابڕان و خزانە نێو ماڵەوەم بۆ زۆر لە خەون و پرۆژەی نیوناچڵ و لە بەرچاو گیراوەکانم تەرخان کرد. یەکێ لەوانە ناوی هاراریم وەبیرکەوتەوە. لە ئینتەرنێت و یوتوبدا، کەوتمە سۆراخی. 3 کتێبە دیارەکەی کراون بە ئەڵمانی و بەداخەوە من دەستم پێیان ڕاناگات. بەڵام کەمەڵێ چاوپێکەوتنی ڤیدیۆیی و نووسین و کۆڕ و سەمیناریم خوێندەوە و گوێ لێ گرت. زۆر بابەتەکان بە زمانی ئینگلیزی بوون، من تەنها توانیم سوود لە ئەڵمانییەکانی وەرگرم و ٥ـ٦ کاتژمێرە گوێی لێ بگرم و دوو بابەتیشم لەسەر خوێندەوە.
ئەمەی بەردەستان پوختە و ناوەڕۆکی ئەو تێز و بۆچوونانەی ناوبراوە و بەندە بڕگە بە بڕگە بۆ تێگەیشتنی خۆم وەرم گرتووە و بەسەلیقەی خۆشم دامڕشتۆتەوە. وەک بەرکوڵێ بە ناسینی ئەم مێژووناسە گەورە، کە ئیمڕۆ بابەتەکانی بوونە جێی سەرنجی سەرەکی دەوڵەتانی ئەورووپای ڕۆژئاوا و ئەمەریکا و سیاسەمەدار و نووسەر و ئابووریناسانی جیهان.. هاراری بەردەوام بە ڕێگاوە بۆ پایتەخت و ناوەندە زانستی و زانستگەدا دا، دەگەڕێ و بیروبۆچوونەکانی پێشکەش دەکات. گوێگرەکانی بەتامەزرۆوە ڕێگای دوور بە نرخی زۆر دەبڕن، تا گوێیان لە تێزەکانی بێت.
بەداخەوە پێموایە لە دنیای ڕۆشنبیریی کوردیدا و میدیاکەیدا، باس و خواستێکی تێروتەسەلەی لەسەر ئەم دەنگ و بۆچوونانەی هاراری بەرچاو ناکەوێ. هیچ کام لە کتێبەکانی نەکراونەتە کوردی.

لەکاتێکدا بازاڕی چاپەمەنی کوردی، پڕ بووە لە بابەتگەل و شتی جۆراوجۆری ئەوتۆ کە لە ڕەفەی ناو مەزەخانەکانیشدا بە زەحمەت جێگایان دەبێتەوە. دیارە من ناڵێم ئەو بابەتانە نابێ هەبن، بەڵکو گرێکمە بەڵام کتێبە هەنووکەیی و گرنگ و ورووژێنەرەکانی سەردەم لەپێشترن. دیسان بەداخەوە چاپەمەنی کوردستان سەرەتا زۆر بە حیزبی کراوە و بە خزمەتی مەرامە سیاسییەکان، خەسڵەت و سیفەتی ئایدۆلۆژی و ئایینی پێوە نراوە. هەردوو ئاراستەکەش بەشێکییان بە وەرگێڕانی سەقەت و شێواو و لەزمانی دووەم و سێیەمەوە و حیزبەکانیش بە کەسانی ناشایستە و ناکارامە مۆنۆپۆیان کردووە.
Harari 3 لە کتێبە ناودارەکانی بریتین لە : (کورتەیەکی مێژووی مرۆڤایەتی وەک مێژووی کۆن. مێژووی ئایندە و 21 وانە بۆ سەدەی21).

یەکێ لە بۆچوون و تێزە هەرە سەرەکییەکانی ئەم بیرمەندە، ئەوەیە پێی وایە "مرۆڤایەتی لەسەر لێواری مردنە". واتە چارەنووسی بەرەو کۆتایی دەچێ . ئەویش نەک بەو شێوەیەی وەک خەڵکی دەڵێن: لە فیلمی هۆلیوددا هەیە، ڕۆبۆرتە دێ و هەموو خەڵکەکە دەکوژێ و ئیدی دنیا تەواو". بەڵکو لە ئێستا لەبەردەم 3 هەڕەشە و مەترسیی گەورەدایە.
1ـ شەڕی ئەتۆم.
2 ـ کێشەی ژینگە.
3 ـ گۆڕانەکانی تەکنەلۆژیا.
نووسەر پێی وایە قەبارەی ئەم هەڕەشانە هەجگار گەورە و گلۆبالن، هەر بۆیە نەتەوە و دەوڵەتەکان بەتەنیا و لۆکالی ناتوانن بەرەو ڕووی بنەوە و پێویستە بە چەکی گلۆبال ڕووبەڕووی بوەستنەوە. بەڵام بەداخەوە ئەوەی لەسەر زەمینی واقیع وەک دەڤاکتۆ دەیبینین ئەوەیە، هەنووکە سیاسەتی سەر شانۆی جیهانی ، بەتایبەت لەنێو دیاترینیان یەکێتی ئەوروپادا، بەدیار ناکەوێ. لەکاتێکدا ئەم یەکێتییە بۆ ئەوروپا و جیهان زۆر گرنگە لە ڕووی ئاشتی و خۆشگوزەرانی و پێشکەوتنەوە.
مێژووی سەدەی ڕابووردوو دادەنێ، بە مێژووی فاشیزم کە شەڕی نێوان نەتەوە و دەوڵەتەکانە، لەدوای جەنگی جیهانی دووەمەوە سەرنگوم بووە. لەگەڵ مێژووی کۆمەنیزم، کە شەڕی چینەکانە. ئەویش لە کۆتایی سەدەکەدا داما و مێژووی لیبەرالیزم کە ململانەی نێوان تاکە ئازادیخوازەکان و ستەمکارانە، تا ئێستا 70 ساڵە زیاترە لەسەر پێی خۆی وەستاوە و هەناسە دەدات. هاراری ڕەخنە و بۆچوونی لەسەر لیبەرالیزم، هەیە و پێشی وایە هێشتا باشترین سیستەمە. دیسان ئەم سیستەمەش هەموو خەونەکانی نەهێناوەتە دی و جێی گشت خواستەکانی مرۆڤی تێدا نابێتەوە و ئێستا لە دۆخێکی شێدایە.

بەم پێیە ئاماژەکان وامان پێ دەڵێ،کە مر□ق نائومێد بووە بۆیەشە دەبێتە دۆڕاوی یەکەمی ئەم پێشهاتانە. بە وتەیەکی تر تەکنەلۆژیا و قەڵەمبازە گەورەکانی لە بواری پێشکەوتن و کۆنتڕۆڵکردنی مر□ق ل□لایەن سیستەمەکانەوە ــ هاراری پێی وایە لەسایەی ئەم پێشکەوتنەدا ستەمکاری و دیکتاتۆری زیاتر دەبێت و زۆر خراپتر لەوەی لەسەر دەستی هیتلەر و ستالین و مۆسۆلۆنی و فرانکۆدا ئەنجام درا ــ .
بۆنموونە ئاماژە بەوە دەدات لە چین، منداڵی قوتابخانەکان بازنێکی بایۆمەتریان لە مەچەک کراوە، گوایە بۆ هاوکاری فێربوون و خوێندنە، لێ لە ڕاستیدا بۆ کۆنتڕۆڵکردنی منداڵەکەیە. مامۆستا دەزانێ: چی دەکات ؟ کەی دەخەوێ؟ لەگەڵ کێ سەرقاڵە و 24 کاژێر چی دەکات؟ و…هتد.هەروەها دەڵێ: ئەم میتۆدە لەسەر سیاسییەکانیش هەمان شتە.
هاراری پێی وایە ئێستا مر□ق ه□رچی بکات، هۆکەی ئەوەیە خۆی وەک جاران بە بەختەوەر و ئاسوودە نابینێ. جاران باوەڕ وابوو، مر□ق ل□لایەن دەسەڵاتی خواوەندەوە بەڕێوە دەبرێت. خواوەند پێمان دەڵێ چ باشە و چ خراپە. پاشا و سەرۆکەکانیش لە سێبەری ئەم بۆچوونەدا ساڵانێکی زۆر خۆیان بەسەر خەڵکدا سەپاند بوو. بە کورتی لێردا ئەقڵ و هۆش یەخسیری دەقەکانی تەورات و ئینجیل و قورئانە و دەرفەتی کاری سەربەخۆ و بڕیاردەر و داهێنەرانەی نییە. دواتر کە ڕینیسانس و هومانیزم سەریان هەڵدا، ئەو بۆچوونە لەق و کز بوو.
مر□ق ت□گەیشت کەوا لە خودی مر□ق□و□ دەسەڵات وەردەگرێ و خۆی بڕیار دەدات چۆن هەڵسوکەوت بکات. لەسەدەی 21 و ئایندەدا، ئەمانە هەموویان دەگۆڕێن و داتایزم/Dataisim جێیان دەگرێتەوە. واتە تەکنەلۆژیا لە ڕێگای داتاکانەوە دەبێتە هێز و سەرچاوەی دەسەڵاتی بڕیاردە بەسەر مر□ق دا.
ئەم مێژوونووسە پێ بە پێی □وداوەکان و گۆڕانکارییەکانی پەیوەست بە مرۆڤەوە هاتوو. ئەو هێند سەرقاڵی رابووردوو نییە، بە ئەندازەی ئەوەی کەوتۆتە لیکۆڵینەوە و وێڵی چارەنووسی مرۆڤە لە 2050 و سەدەکانی ئایندەدا. هاراری لە کتێبی یەکەم دا چەردەیەکی لەم مێژووە بەسەر کردۆتەوە..دواتر لە کتێبی دووەم دا Homo Deus، باسەکانی چارەنووسی مر□ق ل□ ئایندەدا دەکات و ئەوجا بە کتێبی سێیەم ئەڵقەی باسەکەی تەواو دەکات لە نێوان سێکوچکەی رابوورد و ئێستا و ئایندەدا. ئەو دەڵێ: ئێمە مێژوو لە ڕێگای مرۆڤەوە دەناسین. داتا و تەکنەلۆژیا ناتوانێ مێژوومان پێ بڵێ. هەروەها دەڵێ: ئێمە نە لە ڕابوردوودا ژیاوین و نە لە ئایندەشدا دەژین، بەڵکو ڕۆڵەی ئەم سەردەمەی خۆمانین.
کاتێ نووسەر ڕۆژگار و ساڵی 2050 وەک نموونە دێنێتە بەرچاو، کە

تەیدا ئامەری زیرەک و تەکنیکی بایۆلۆژی، ڕۆڵی هەرە هەرە یەکلاکەرە و چارەنووسساز و بڕیاردەر دەگێڕن،دەڵێ: ئەوە شۆڕشی نەپساوی تەکنەلۆژیایە بەو ڕۆژەمان دەگۆڕنە.

لە ئێستا کە نەخۆشی پەتای کوشندە ــ ئەو کاتە کتێبەکانی نووسیوە، ڤایرۆسی کۆڕۆنا لە ئاراد نەبووە ــ برسێتی و قاتوقڕی گەورە و جەنگی جیهانی گەورە بەسەر چووە. مرۆق بە زۆر ئاواتی خۆی گەشتووە و بەردەوامە لە دەست ڕاگەیشتنی بە دەستکەوتی تردا، کەچی هەستی ئاسوودەیی و حەسانەوەی پێویستی نییە. هەرچەندە هاراری وتەنی، مرۆق هەزار هێندەی مرۆقی جاران بەهێزترە بە پێداویستییەکانی سەردەم، کەچی نەیتوانیوە کۆنترۆڵی تەواوی دەوروبەری خۆی بکات. یاخود ڕوونتر بڵێم مرۆق دەسەڵاتی بەسەر دەرەوەی خۆیدا ناشکێ.

هەربۆیە گەرەکە ئینجا ئیستەک بکات و بگەڕێتەوە بە خودی خۆی وڤۆکەس بخاتەوە سەر ناوەوی خۆی و گۆڕانکاری جەوهەری لە ناوەوەی خۆیدا ئەنجام بدات. خودی خۆی لێرەدا مەبەست جەستە و مێشک/ ئەقڵە.

لە دیدگای نووسەرەوە، ئەم نابەختەوەریی و نائاسوودەییەی مرۆق و گەیشتنی بەم چارەنووسەی سەرەمەرگ، دەگەڕێتەوە بە دوو بنەما:

1ــ دەسەڵاتخوازی زیاتر. 2 ــ بەختەوەری زۆرتر.

ئالێرەدا رۆژنامەوانێک لێی دەپرسێ: جا خۆ ئەمە کتومت لیبڕالیزمە، بە سیستەمە کاپیتالیزمەکەیەوە. ئەویش لەوەڵامدا دەڵێ: لە لیبڕالیزمدا بەهرەدارەکان توانای زیاتریان هەیە، لە خۆشگوزەرانتر بژین، ئەگەرچی لەم سیستەمەدا بایەخ بە تاک و خێزانیش دەدرێ. حەزی دەسەڵات و بەختەوەری و خۆشگوزەرانی و بەدەستهێنان زیاتر، کاپیتالیزمە. ئیدی مرۆق چی لەمە زیاتر دەوێت؟. هاراری دەڵێ: ئەمە ڕاستە ، بەڵام گەر خەڵک لە کاپیتالیزم دا، ڕازی بن بەوەی پێی گەشتوون، واتە قنیات بکەن ، ئەوە مانای وایە کاپیتالیزم دەمرێ. بەڵێ ئەمە خەسڵەتی مرۆقە، نەک کاراکتەری کاپیتالیزم، کاپیتالیزم هاتووە کاری لەسەر ئەم زەمینەیە کردووە و بەردەوام دەکات.

هاراری پێی وایە کاتە شۆڕشی پیشەسازی سەری هەڵدا، هەموو دەوڵەتان بەگەرمی پێشوازییان لێ نەکرد. تەنها بەریتانیا و فەرەنسا و ئەڵمانیا بە زوویی بەرو ڕووی چوون و هاوشانی هەنگاویان هەڵهێنا. دەرئەنجام دەبینین ئەمانە پێشکەوتوون و ئەوانەی دواکەوتن، بەجێمان و نەیانتوانی وەک پێویست خۆیان لەگەڵ گۆڕانکارییەکان دا بگونجێن.

ئەم یاسایە بۆ ئێستاش هەمان شتە، هەر وڵاتە نەیەوێ لەگەڵ ئەم شۆڕشەی تەکنەلۆژیادا هەنگاو بنێ و خۆی بگونجێنێ، دوا دەکەوێ. بەواتایەکی ئەو وڵاتانە دەبنەوە کۆلۆنی ـــ وەک جاری جارانی

ئەفەریقا و ئاسیا ـــ ئەوانەی ڕابەرایەتی ئەم ش□ش□ دەکەن. ئاخر ساڵی 2050 وەک ئێستا نا بێت!. باشتر بڵێم لە 100 و 200 ساڵی تردا دانیشتوانی گۆی زەوی، وەک ئێستا کە لە لایەن مرۆڤەوە داگیرکراوە، وا نامێنێتەوە. بەڵکە هەموو دەبنە نموونە بوونەوەرێکی سایبۆرگ لە شاری سایبۆرگCyborg Cities .

نووسەر دەڵێ: سەدەی داهاتوو، بۆ مرۆڤ ئوتومبێل و چەک و خۆراک هێندە گرنگ نا بێت، بەڵکو جەستە و هۆش/ مێشک ئەمانە دەبنە جێی بایەخی سەرەکی مرۆڤ. ئەمەش کتومت دەکاتە ئەوەی بەهێزەکان و ئاقڵەکان چانسی ژیانیان زیاتر هەیە.

ڕۆژنامەنووسێک لێی دەپرسێ: تۆ ڕۆڵی ئایین دەخەیتە دەرەوە، لە کاتێکدا داتاکانی ئێستا پێمان دەڵێ: رۆژبەرۆژ خەڵک زیاتر روودەکاتەوە ئایین و رێژەکەش تا ساڵی 2050 زۆر زیاتریش دەبێ.

ساڵی 2010۲۰۱۰ % کریستیان، 31,4، موسڵمان 23,2 ، بێ ئایین16,4، بودایی7,1 ، ئەوانی تر 6,7، جولەکە0,2 .

ساڵی 2050 ڕێژەی کریستیان31,4، موسوڵمان29,7 ، بێ ئاین 13,2، بودایی5,2 ئەوانی تر5,5 ، جولەکە0,2

لە وەڵامدا دەڵێ ئایین گرنگە لێ رابین و قەشە و مەلاکان، هەموو شت دەبەنەوە بۆ د□س□□□ات و توانای خواوەند.ئەمانە نەک هیچیان دانەهێناوە،بگرە بەرامبەر زۆر داهێنانی نوێ بەگومانن،وا هەست دەکەن هەستیان بریندار کراوە. ئاین جاران سەرچاوەیەکی توانای داهێنان بوو، ئێستا بۆتە پەرچەکرد،لەبەرامبەر گۆڕانکارییەکاندا. ئەوەتا ژمارەی خۆکوشتن، زیاترە لە ژمارەی کوژراوی جەنگەکان.

لە ڕوانگەی Harariوە ئەو ئالوودەیی و هۆگری و توانەوەی مرۆڤ لە ئامێرە تەکنەلۆژییەکان دا، وەک Smatphon مرۆڤی سەدەی داهاتوو، دەبێتە نیوە مرۆڤ و نیوە کۆمپیوتەری ئۆتۆماتیکی. لەگەڕانەوەدا بۆ ناوەوەی خۆمان، سەنزۆری بایۆمەتری دەبێتە بەشێک لە جەستەمان، بەشەکەی تری بەهۆی سۆشیال میدیاوە دەبنە سمارتفۆن. لەم ڕێگایەوە شت وەردەگرین و دەدەینەوە. بۆ نموونە بەهۆی ئاپێکەوەApp ێکی ناو سماتفۆنەکەتەوە، دەتوانێ کاتێ بە شەقامێکدا دەڕۆیت و مەیلی سێکست هەیە، کەسێکت دی بە دڵت بوو.دەتوانی بزانی داخۆ ئەویش خرۆشی سێکسی هەیە؟١. لەم کاتەدا کەسەکە پەستانی خوێنی زیاد دەکات و پێڵووی چاوەکانی گەورە دەبن. ئەو ئاپەی تەلەفونە زیرەکەکە ـ سمارتف□ن□کە ئەم کارە ئەنجام دەدات.دوای ئاڵۆرگردنی داتاکان، کۆنتاکت لەگەڵ ئەو کەسەدا ساز دەدات،ئاخر ئەویش هەمان سمارتفۆنی پێیە. ئەوکات ئەگەر ئەویش مەیلی لەسەر سێکس کردن بوو، ئەوە دیدار و بە یەکگەیشتن دێتە ئاراوە. کەواتە نە مێشک ،نە چاو، نە دەم ئەم

کارەی ئەنجام نەدا، بەڵکو داتاکان.
لە باس و نموونەیەکی تردا بۆ باندۆڕی شۆڕشی تەکنەلۆژیا لەسەر ئایندەی مر□ق، د□□□: کاتێ تۆ ئوتومبێل دەئاژوویت و لە چوار ڕیانێکدا دەتەوێ بەدەستی ڕاستدا، بڕۆیت، ناڤیگەیشن/ Navigation یاخود گی پی ئێس GPS، زەنگی هۆشیاریت بۆ لێدەدات و دەڵێ: لەوێوە مەڕۆ ، گیراوە!، ترافیک زۆرە. ئەمەش دەیس□ ل□م□نێتەوە کە تەکنەلۆژیا تابێت دەبێتە جێی متمانە و سەرچاوەی زانیاری وەرگرتن،زیاتر لە هەست و زانینی خۆمان. کەواتە مرۆڤی ئایندە لە پرۆسەی ژیان دا بە میتۆدی خواڕەزمی ئۆرگانی Algorismus پێویستی بە زانیاری تەکنەلۆژیایی و تەکنیکی زیاتر هەیە، Technical Know-how.
بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم باسی بڕیاردان و هەڵسەنگاندن و خەمڵاندنە ژمێریارییە خوارەزمییە دەڵێ: مەیمونێکی پاڤیان زۆر زۆری برسییەو دەچێتە دارستانێکەوە بە دوای مۆزدا دەگەڕێ. دار مۆزێ دەبینێتەوە، تەماشا دەکات شێری لە ژێردایە. مەیموونەکە دەکەوێتە بەردەم سەرکێشییەکی تێکەڵ لە ئازایەتی و ترسنۆکی. بەلام مەیموونی ناوبراو لە چرکەساتێکی کەمدا دەبێت بڕێار بدات،ئایا بچی مۆز لە دارەکە بکاتەوە؟ داخۆ مۆزەکان گەیون؟ تۆ بڵێی شێرە پێی بزانێ؟ ئایا بەم برسێتییە توانای هەڵاتنی لەبەردەم کەڵبەی شێرەکەدا هەیە؟ چەند هەنگاوی تری ماوە بگاتە دارەکە و کۆمەڵێ هێناوبردنی دیکە. مەیموونەکە هەموو ئەم لێکدانانەوە بە هەستی خۆی دەکات، نەک بە کاغەز و قەڵەم، یاخود هەژماردنی خوارەزمییەوە.
هەرچەندە هاراری بایەخ و حەزی زیاتر بۆ کۆمەڵایەتی و سیاسەت و فەلسەفەیە و زۆر بە دنیای تەکنەلۆژیا و بایەلۆژییەوە سەرقاڵ نییە،لەگەڵ ئەوەشدا شرۆڤە و لێکدانەوەکانی لەسەر ئەو بنەمایانە دەکات و دەڵێ: دەبێ خۆمان باشتر بناسین، هەروەک سوکرات و فەیلەسووفەکانی تر داوامان لێ دەکەن. ئیدی دەسەڵات لە خواوەند و هومانیزمەوە دەگاتە دەست داتایزمDataismus/
داتاکان دەبنە بزوێنەری و فەرمانمان پێ دەدەن. هەڵبەت ئاماژەش بەوە دەکات کە تەکنەلۆژیا خاڵی لاوازی هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ڕۆح و هەستی نییە، دەنا هەموو کارەکانی مرۆڤ دەیکات ئەو باشتر ئەنجامی دەدات.
خاڵێکی تری سەیرو سەمەرە ئەوەیە دەڵێ: مرۆڤەکانی ئایندە دەتوانن زیاتر بژین… دەوڵەمەندەکان ماوەیەکی زۆر بە گەنجی بمێننەوە. ئەمەش نرخ و تێچووی زۆر و گرانە.!. بەڵام ئەم دۆخە دەبێتە هۆی سەرھەڵدانی کێشەی کۆمەڵاتی گەورە، چونکە هەژارەکان ناتوانن بێدەنگ و رەزامەند بن. شایانی ئاماژە پێدانە دنیای تەکنەلۆژیای

زیرەکی دەستکرد و تەکنەلۆژیای بایۆلۆژی، مرۆڤ دەخاتە بەردەم دنیایەکی کراوە و بێ کۆتایی، بە هەزاران ئەگەری کراوەوە. ڕەنگە ئەوکاتە کە مرۆڤ کۆنترۆڵی دەوروبەری لەدەست خۆی دەدات، ئیدی ئاماژە ترسناکەکان سەرهەڵبدەن. ئەوە نییە هاراری دەڵێ: سێ شت وا دەکەن براوەی ئایندە لە ڕێگایانەوە مەیسەر بێت: باشترکردنی جیناتەکان، ئەمەش شتێکی زەحمەت نییە. لە ڕووی تەکنیکەوە سایبەرگ خۆمان باشتر تەیار بکەین و ببینە نیوە ئامێرێک و بەکارهێنەرانی زیرەکی دەستکردەوە.

دواجار دوو مەرجی سەرەکی باس دەکات، کە پێویست و کاریگەرن بۆ مرۆڤی ئایندە:

1ـ تێگەیشتن لە بایۆلۆژیا. 2 ـ توانای بەکارهێنانی کۆمپیوتەر.

لە وەرامی پرسیارێکی لۆژیکیدا،ئایا دڵخۆشی لەو ژیانەی سەدەی ئایندە،کە مرۆڤ پێی دەگات بژیت؟ دەڵێ: گرنگترین پرسیار مەسەلەی " پەرۆش و خەمباری و ئازاچەشتنە". سەدەئ21 بە هۆی ئەو شتانەی باسمان کرد، یەک جۆر ئایندەمان ناداتێ، بەڵکو ئاسۆی جۆراوجۆرمان لەبەردەمدا دەکاتەوە…لەسەر خۆمان وەستاوە، چۆن ڕەفتار دەکەین. ئایا شۆڕشی تەکنەلۆژی ئەم پەڕۆش و ئازارچەشتنە گەورە دەکات، یاخود بچووکی دەکاتەوە؟ با نموونەیەک لەسەر ئاژەڵ بهێنمەوە کە دەزانین گیانلەبەرانی وەک مانگا و مریشک و بەراز، چ ئازار و قوربانییەک دەچێژن. ئەمە دەزانین کایەی بازرگانی و شیرەمەنی و گۆشت ملیاردەها پارەی تێدەچێ. هەر یەک لەو ئاژەڵانە بۆ خەرجییەکی زۆر بە گۆشتەکەیان بەخێو دەکرێن. تەکنەلۆژی بایۆلۆژی دەتوانێ ئەم پەڕۆشە گەورە بکات و ئەو ئاژەڵانە بە خێراترین شێواز ئالیک بدات، تا گۆشتی زۆرتر بە زووترین کات بگرن و قازانج زیاتر بەدەست بهێنن. چا ئەو ئاژەڵانە چ ئازار و ناڕەحەتییەک دەچێژن بە خاوەن کۆمپانیاکان هیچ گرنگ نییە. بەڵام دیسان لە ڕێی تەکنەلۆژی بایۆلۆژییەوە دەتوانرێ،خانەیەکی گۆشت بەخێو بکرێ هەندەی گۆشتی ستەیکێک Stek و بخورێت. کەواتە پێویست ناکات بە خواردنی ستەیکێک گایەک بەخێو بکرێ و سەر ببڕدرێ، بەڵکو لەم ڕێگایەوە ئەنجام بدرێ. پێش چەند ساڵێ پارچەیەک ستەیکی دروستکراو بە $300,000 دۆلار بوو، ئێستا بە دەوری $11. لە ئایندەدا دەکرێ خواردنی مەکدۆناڵد هەرزانتر بفرۆشرێ.

بەڕێزان، ئەمە پوختەی ئەو تێز و بۆچوونانەی هارارین، کە لە زۆربەی ڤیدیۆ و چاوپێکەوتنەکانیدا جەختی لەسەر کراوەتەوە. لێرەدا ئاماژە بەو هەڕەشە و مەترسیانە دەبێ بکرێ، کە دەرکەوتنی چین وەک زلهێزێکی زەبەلاحی ئابووری و تەکنەلۆژی نوێ ، سەرچاوەی بەشێکی ئەو ترس و هەڕەشانەیە کە هاتوونەتە بەردەم مرۆڤ.

چونکە کۆمەڵگای تەندروست ئەوەیە، لە رووی سیاسییەوە خاوەنی سیستەمێکی دیموکراسی بێت، بە هەموو ڕەهەندەکانییەوە. لە ڕووی ئابووریشەوە دەرفەتی بازاڕی ئازاد فەراهەم بکات و مرۆڤەکان لە سایەیدا خۆشگوزەران و بەختەوەر بن. دیارە ئەوەش ڕاستە کە مرۆڤ هێشتا لە تێکۆشاندایە بۆ گەیشتن بە بەختەوەری کۆتایی. ئەمەش واتای وەستانی ژیانە…مرۆڤ دەستەوسان دەبێ و لە داهێنان دەکەوێ. بۆیە مانەوەی زەمینەیەکی فراوان و بە ڕوومەت بۆ ململانێ و پێشبڕکێکان بۆ تەندروستی زۆر پێویستە.
من پێم وایە لیبەڕالیزم لەگەڵ ئەوەشدا هەنووکە ڕووبەڕووی ئاستەنگ و هەڕەشەی گەورە بۆتەوە، دیسان تا ئێستا سەرباری کەموکوڕییەکانیشی، ـ دەکرێ و پێویستە چاکتر بکرێن ـ باشترینە کە مرۆڤ پێی گەشتووە. هاراریە ددان بەم ڕاستییەدا دەنێ و هێنری کیسنجەریش لە دوا وتاریدا بەبۆنەی مەترسییەکانی ڤایرۆسی کۆرۆناوە، داوا دەکات لە ئەمەریکا بە هەموو هێز و توانای خۆیەوە پارێزگاری لە لیبەڕالیزم بکات.
ئەم تێزانەی هاراریش وەک گەلێک لەوانەی پێش خۆی، هەر لە چوارچێوەی هیپۆتێزەدا دەمێننەوە. بەڵام ئەوەش ڕاستە لە هەنووکەدا شۆڕشی تەکنەلۆژیا بە هەموو تەوژم و هێزی خۆیەوە سەرکردایەتی مرۆڤ بەرەو جیهان و گەردوونێکی زۆر سەیر و نادیار دەکات.
من دەڵێم گەر مرۆڤ وەک بوونەوەر لەم ژیانەدا دەستەوسان کرا، ئەوە هەموو چەمک و تێگەیشتن و شێوازەکانی ژیان سەرەوبن دەبنەوە و دەبێتە حەشر و قیامەتە گەورەکە. مرۆڤ تا ئێستا بە کردەوە باش و خراپەکانییەوە، باڵا دەستی و سەروەری بەسەر دەوروبەری خۆیدا هەبووە. دەکرێ بەردەوام کار بۆ چاکردنی هەڵە و کەموکورییەکان بکەین،لێ ناکرێ مرۆڤ بکرێتە کۆیلەی ئاغاگەلێکی تر. گەر بەو وێستگەیە گەشتین هەرچی ترسناک و نادیارە مرۆڤ دەبێت خۆ بۆ ئاماد بکات.
کەواتە پێویست و گرنگە هەر هەنگاوێکی گەشەکردن و بەرەوپێشچوون و پێشکەوتن،هەیە و دەتە پەشمان، گەرەکە هاوشانی وردی هەنگاوەکانی مرۆڤ بێت و بە سوودی بەرژەوەندییەکانی تێکڕای مرۆڤایەتی کۆتایی بێت. نەک دەستەوتاقمێکی بەهرەمەند و دەوڵەمەند و جەستە بەهێز و چاوچنۆک و زاڵم هەموو دەسەڵات و مافەکیان هەبێت جیهان دادەشن. بە دوا وتەی مامۆستا مەسعوود محەمەد " لاپەڕەی مێژوو و کۆمەڵایەتی بەوە دادەخرێتەوە،مرۆ لە بوونەکدا لابەری و تەنها غەریزە تیایدا فەرمانڕەوا بێ". دەست لەم بابەتە هەڵدەگرم. ئاخر کورد وتەنی: ئەم هەوریرە ئاو زۆر دەخوا.
بە هیوای ئایندەیەکی تژی لە ئازادی بۆ نەتەوەکان و بۆ

چەوساندنەوە و دادۆشین و خۆشی و ئارامی و داهێنانی نوێ و ژیانێکی پڕ لە ڕوومەت و دادپەروەرانە بۆ تاکی مرۆڤ.

هەڵۆ بەرزنجەیی ٤/٤/٢٠٢٠

خوێندنەوەیەک بۆ ڕۆمانی دەریاس و لاشەکان ... هۆشیار جەمال

ڕۆمانی دەریاس و لاشەکانی ڕۆماننووس” بەختیار عەلی” کە دواین بەرهەمی نووسەرە، یەکێکە لە ڕۆمانە تایبەتەکانی ناو کتێبخانەی کوردی، کە کارکردنە لە ناو مێژووی شۆڕشی کورد و ململانی حیزبە کوردییەکان. هەروەها بوون بە قوربانی مرۆڤی کورد بەبێ ئەوەی هیچ گۆڕانکارییەکی جێگای باس لە بارەدۆخی ژیانی هاوڵاتیان ڕووبدات.

نوسەر شوێنێک یان شارێک یان کاتێکی دیاری کراوی ئاشکرا نەکردوە کە ڕووداوەکانی ناو ڕۆمانەکە ڕوویانداوە تێدا، بەڵام هەرشارێکی هەرێمی کوردستان بە نموونە بهێنیتەوە گونجاوە بۆ ئەوەی وەک شوێنی ڕووداوەکان بیهێنیتە بەرچاوت.
لەم ڕۆمانەدا بەزمانێکی سادە کەی حوکومڕانی شکستخواردوی حیزبی کوردی باس دەکات و چوونە ململانێی سەرکردەیەکی شۆڕشگێڕ لە هەناوی یەکێک
لە دوو حیزبەکە دژی سیستەمی حکومڕانی دوو حیزبەکە بانگەشەی ئەوە دەکات بە خەباتی مەدەنی شۆرش هەڵبگیرسێنێت. بەڵام لەواقعدا ناتوانێت بەمەدەنی شۆڕشەکەی هەڵگیرسێنیت و دوبارە شار دەبێتە شوێنی ململانێی حیزبەکان و شەڕی
چەکداری.

نووسەر ئەوەندەی لەم ڕۆمانەدا کاری لەسەر ئەوە کردووە کە باس لە بیرکردنەوەی

تاکی ڕۆژهەڵاتی بەگشتی و تاکی کورد بەتایبەت بکات کە چۆن لە
جیاتی ئەوەی خۆیان وەک
مرۆڤێکی خاوەن بڕیار و خەباتگێر و داکۆکی کار لە مافەکانیان ببین
و شەڕی بۆ بکەن، بە
پێچەوانەوە خۆیان بچوک دەکەنەوە و بەردەوام سەرجەم چین و
توێژەکان هەژاران، کاسبکاران،
جوتیاران، ڕۆشنبیران هەموویان وێلی ئەوەن کە چۆن کەسایەتیەکی
سیاسی بهێنن و بیکەن بە
کارێزما و خۆیان بچوک نیشانبدەن ل□ بەردەمیدا.

لەم ڕۆمانەدا تاکەکانی کورد زۆربەی هەرە زۆری یان بتێکی
سیاسی دروستکردوە
و پێی وایە فریاد ڕەسیەتی، یان وێلی دروستکردنی بتێکی سیاسی ترە
بۆ ئەوەی لە دۆخی ناهەموار
ڕزگاری بکات. کۆمەڵگا بۆتە دووبەشەوە بەشێکی
خۆی بە خزمەتکار و داکۆکی کاری گۆڕستانی بەرپرسان دەزانێت و پێی
وایە هێمای ژیانن و مردوەکانیان سەرچاوەی ژیانی ئەوان. بەشێکی
تریان
هەوڵدەدەن شۆڕش هەڵبگیرسێن و لەسەرەتای دروستکردنی کارێزمای نوێ
و سەرمەشقی نوێن. هەوڵدەدەن یەکەم شوێن کە لە کاتی شۆرش دەست
دەگرن
بەسەریدا گۆرستانی شاربێت، چونکە لای کۆمەڵەکەی تر پیرۆزە. بەڵام
لە دواجاردا شۆرشگێران خۆشیان دەبنە پاسەوانی
گۆڕی سیاسی□ شۆرشگێرەکەی خۆیان.

لە ڕۆمانەکەدا ک□سایەتیەکان هێندە خۆیان بچوک دەکەنەوە کە
لە ساتەوەختەکانی
شۆڕش و دەرکردنی یەکەم بەیانن□امەی شۆڕشەکەیان لە جیاتی
بیربکەنەوە لەخەیال□ی خۆیاندا
تارمایی سەرکردەکەیان بەرنامەیان بۆ دادەنێت، دواتریش لە کاتی
شەڕی کۆڵان بە کۆڵان
لەگەڵ هێزەکانی دژ یان تارمایی سەرکردە شۆڕشگێرەکە بەشدارە لە
شەڕەکانیان، وە پاڵپشتیانە
بۆ سەرکەوتن.

تەوەرێکی تری ڕۆمانەکە بابـەتی لاشەی کوژراوانی جەنگی ناو
شارەکە لە نێوان
شۆڕشگێران و دوو حیزبی دەسەڵاتدار دەکوژرێت. بەڵام هیچ گرنگیان

پێ نادرێت، یاخود لەدوای
مردنیان وەک مرۆڤێک بەڕێزەوە بەخاک بسپێردێت. ئەمەش دەرخەری
ئەوەیە ئەم هێزانە مرۆڤ
وەک کاڵایەک دەبینن کە تا ئەو شوێنەی کاریان پێبوو بەکاری بهێنن
و دواتر لاشەکەی هیچ
گرنگ نەبێت بەلایانەوە کە بە خاکی بسپێرن.

لێرەوە دەکرێت هەموو ئەو کەسانەی ئەم ڕۆمانە دەخوێننەوە لە
خۆیان بپرسن
وێڵی دوای دروستکردنی بتی سیاسین؟ یان دروستکردنی کارێزما؟ یاخود
دەیانەوێت لەم هەرێمی
کوردستانە شەڕبکەن لە پێناو ئەوەی وەک مرۆڤ بژین و مافەکانیان بە
دەست بهێنین؟ یان
هەربەردەوام دەبن لەوەی نەوە دوای نەوە بگەڕێن بەدوای دروستکردنی
کارێزما و بتی سیاسین
بۆ ڕزگارکردنیان لە دەست نادادپەروەری؟ هەروا بەردەوام دەبن
لەسەر پیرۆزکردنی قسەکانیان
هاوشێوەی ئاین و خودا؟

فیتنەی سیاسی لە هەرێم دیاردەیەکی مەترسیدارە … ڕەسوڵ بۆسکێنی

لەگەڵ هەر جووڵانەوە و سەرکێشی و خەباتێکی نەتەوەیی کورددا، دوژمنانی کورد و دۆستەکانییان ژان دەیانگرێ و لەگەڵ هاتنەئارای هەر حکومەت و دەسەڵاتێکی کورد هەموو دوژمنەکانی کەوتونەتە، سۆسە و ڕاوێچکەی خراپەکاری و چینینی تەونی خیانەت تا بە ئامان و زامان ئەو دەسەڵاتەیان لەبار بردووە و ئاهی ئاسوودەییان بەدڵ و دەروون داهاتووە، نموونەی زۆر و زیندوومان لە ڕابردووی دوور و نزیکیشدا هەیە، سەدان جار لە ئەوجی دەسەڵاتدا خلۆریان کردۆتەوە، نزيك ترين جوڵە و کرداری قێزەونی دوژمنەکان لە دوای ڕاپەڕینی بەهاری

گەلەمان لە باشووری کوردستان و دروست بوونی پەرمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان دەستی پێکرد، لەو ڕۆژەوەی دەسەڵاتی کوردی لەم وڵاتە خۆشەویستەدا کەوتە خزمەت و ئاوەدان کردنەوەی نیشتمانەکەی، تورکیا و ئێران و سوریا هەر بەسێ مانگ جارێك لە کۆبوونەوەیەکی نهێنی و چێ و پێدا پیلانیان دادەڕێژا و دوای تەواو بوونی کۆبوونەوەکەشیان زۆر زاڵمانە و بێ شەرمانە بەئاشکرا لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەوانیدا زۆر ڕاشکاوانە دەیانوت: ئەم کۆبوونەوەیەمان تایبەت بوو بە چارەنووسی هەرێمی کوردستان، لەژێرەوەش دەکەوتنە چاندنی داوی غەدر و ناپاکی، تا ئاواتەکەیان بەدی هات و کورد گیرۆدەی شەڕێکی ناوخۆی بێزراو و قێزەون بوو، لەو ڕۆژەوە ئیتر لە ڕێگای دەسندە و چێکاوخۆرەکانیان مەرامەکەیان پێکهات و وازیان لە کۆبوونەوەکانیان هێنا، ئەو شەڕە بووە هۆی وێرانکاری و ماڵوێرانی و نەمانی متمانە لەنێوان هێزە سیاسیەکان و جەماوەری هەرێمی کوردستان، سەرەڕای ئەوەش چەندان تۆوی خراپەکاری و جاسوسی و خیانەتکارانیان لەناو خەڵکدا چاند، بۆ لەبەریەك هەڵوەشاندنی کۆمەڵگای کوردی و نەمانی بڕوا و متمانە و بوونە ماکی فیتنە و ئاژاوە نانەوە لەنێو جەماوەری هەرێم و لایەنە سیاسیەکاندا، کە تۆوی ئاڵۆزی و ئاژاوەیان برەو پێدا و لە ڕێگای پیاوە دەست چێنەرەکانیانەوە فیتنە و خراپەکاری ڕۆژ بەڕۆژ لە هەڵکشاندایە، بەهۆی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و کەناڵە جۆربەجۆرەکانەوە لە ڕێگای ڕاگەیاندن و تۆڕە کۆمەڵایەتیەکانیشەوە ئەوەندەی تر برەوی پێ درا و بەرەو دوا ڕۆژێکی ترسناك هەنگاو دەنێ.

فیتنەی سیاسی دیاردەیەکی ترسناکە، دەبێ ڕێگای لێ بگیرێ، نەک لەبەر ئەوەی قسە لەسەر ڕووداوە سیاسیەکان دەکەن، یا وەك خۆیان لە گوێی خەڵکی دەچرپێنن نهێنی و خراپەکاریەکان بۆ خزمەتی هاوڵاتیان ڕووداوە سیاسیەکانی هەرێمی کوردستان ئاشکرا دەکەن، بەڵکو لەبەر ئەوەی نیەتە خراپەکانیان لە هەستی خەڵکی کوردستان دەچەسپێنن و بەردەوام خەریکی وروژاندنی هەستی جەماوەری کوردستانن، لەلایەکی تر کەوتونە نانەوەی فیتنەی سیاسی و دنەدانی جەماوەری لایەنێک دژ بەلایەنێکی تر برەو پێ دەدەن. ئەو کارەکتەرە کۆنتڕۆڵ کراوانە لەناو کوردا کەم نین، کەلەهەر بۆشاییەکی سیاسی و ئیداری و ئابوور…هتد، ئامادەییان هەیە، عەلی جەوانمەردی وەك نموونە: ئەم پیاوە چەندین جارە بۆ لەبەرچاوگرتنی دۆخی هەستیاری کوردستان لەکاتی هەر ڕووداو و پێشهاتێکدا فرسەت دێنێ و ژەهرەکەی خۆی دەڕێژێت، هەر وەك لەکاتی هێرش و لەشکر کێشیەکانی تورکیا بۆسەر بنکە و بارەگاکانی پەکەکە، لە فەرمایشتەکانیدا تورکی وەکو هێزێکی

خاوەن ماف و پەکەکەی وەکو دوژمنی کورد و هێزێکی ئیرانی دەناساند، بە گوتارە تورکانێ و تێروانینە میتیەکەی ئەوەی تورکیا بەهێزی سەربازی و بەپێشکەوتوترین چەکی ناتۆ نەیدەتوانی بیکات، ئەو دەیویست لەڕێگای بەشینەوەی هەڵوێستی نیشتمانی و کوردایەتی و جوڵاندنی هەست و سۆزی خەڵك بۆ تورکیای ئەنجام بدات. هەروەها لەکاتی موشەك باران کردنی حزبی دیموکراتی کوردستان لە کۆیە، کەبەداخەوە زیانی گیانی بەشێك لە کادرەکانی ئەو حزبەی لێکەوتەوە، لەو کاتەدا وای بڵاوەکردەوە کە بنکەی ئەو موشەکانە سەرچاوەکەیان لەسلێمانی و لەناو هەرێمەوە ئاراستە دەکرێت، زۆرجا قسەی وا بڵاو دەکاتەوە گوایە ئەرتەشی ئێرانی هاتۆتە ناو هەرێمی کوردستان و زۆنی سەوز و خاکی هەرێم لەلایەن ئێرانەوە داگیر کراوە. ئەوەی زۆر گرنگە و زیاتر سەرنجڕادەکێشێت ئەوە یە لە هەر دۆخێکی هەستیاری هەرێم کە دێتە پێش بارودۆخی ناسکی هەرێم بە ئامانج دەگرێ و بەشێوەیەك جەماوەری هەردوو حزبی سەرەکی پارتی و یەکێتی دەوروژێنێ، دۆخەکە بەئاراستەیەکدا دەبات لە لێواری بەرپاکردنی شەڕێکی ترسناکدا بەجێی دێڵێ.

هەموومان لەبیرمانە لە کاتی ڕێفراندۆم نە لایەنگرانی پارتی و خەڵکانی هەرێم هێندەی ئەو پیاوە دڵگەرم بوون، لەسەرخستنی ڕیفراندۆم و نە لە کاتی هێرشەکانی سوپای عیراق بۆ ناوچە ڕزگارکراوەکان و کەرکوك لە ١٦ی ئۆکتۆبەردا جەماوەر و هێزە شەڕکەرەکانی عیراق هێندە کارا و دڵخۆش بوون، لە دنەدانی کادر و لایەنگرانی هەردوو حزب بەئاراستەی هەڵگیرسانی شەڕی ناوخۆ ژەهری دەڕشت . دواجاریش بەسوودوەرگرتن لە هەڵهاتنی زیندانیەکانی سەقز، مستەفا سەلمیی کردە بیانوو هاتەوە ناو گۆڕەپانەکە و دۆخی هەرێمی وروژاند، لەکاتێکدا هیچ لەلایەنێك لە حزبەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نەیانگرتەخۆ و ڕاشیان گەیاند لەکاتی هەڵاتنی زیندانیەکان ناوبراو لە شاری بانە گیراوەتەوە، کەچی ئەو پیاوە دووبارە کەوتە وروژاندنی لایەنەکان دژی یەکتر، بێباك لە ئەنجامی ئەم فیتنەکاریی وئاژوەگێڕیە چی ڕوو دەدا و کاردانەوەکانی چی دەبێ.

ئەوەی ئەم کارەی بۆ فیتنەچیەکان ئاسان کردووە ئەوەیە کە هەرکەس بەپێوەری پارتی کوردایەتی نەکات و لەگەڵ کوردایەتییەکەی ئەودا نەیەتەوە، ئەوە بە خائین و خۆفرۆش ناوزەدی دەکات، ئەگەرچی ئەمە ڕەگێکی قوڵی هەیە، بەڵام پارتیش پێویستە ئەو ڕاستیە باش بزانێت، کە فیتنەی سیاسی جۆرێکی خەتەرناکە لە پڕوپاگەندە و لەوانەیە بەبێ ویستی خۆمان بکەوینە ناو تەڵەکەوە، ئەو کاتە هەموو شتێك کۆتایی دێت، ئێستا ئەم جۆرە فیتنەیە بەجۆرێك ئەم هەرێمەی شەکەت کردووە، داهاتوومان نادرە، بۆ چارەسەری ئەم دۆخە پێویستە هەموو خەڵکی

کوردستان و لایەنە سیاسیەکان و بەتایبەت پارتی و یەکێتی ئەوە بزانن، ئەگەر هوشیارانە مامەڵە لەگەڵ ئەم کارە نەکرێت، لەوانەیە لەهەر کاتێکدا فیتنەی سیاسی کارەساتێکی گەورە و خەمهێنەر لەهەرێمی کوردستان دەخوڵقێنێ، ئەو کاتە پەشیمانی هیچ گرنگیەکی نیە.

گرنگی سینەما لەسەردەمی کرۆنا ومرۆڤ بەگشتی … دانا محمد عبدوڵا

یەکێك لەو دەزگایانەی بایەخێکی زۆری هەیەو کاریگەریی بەهێزی هەیە لەسەر ژیانی مرۆڤ سینەمایە، واتە سینەما دەتوانێت کاریگەریی لەسەر تێروانین و بیرکردنەوە و چۆن ژیانی مرۆڤ هەبێت ، سینەما خۆی لە خۆیدا هۆکارێکە بۆ دروستکردنی پەیوەندیی لە نێوان ئێمەو ئەوانی تردا

هونەر شێوەیەکی گشتی وەك (تۆڵستۆی) دەڵێت بریتییە لە هۆکاری پەیوەندیی (communication) لە نێوان تاکەکاندا، واتە پەیوەندیی لە نێوان ئەو کەسەی کە ئەدای هونەرەکە دەکات لەگەڵا کەسی وەرگر، بۆیە ئەم پێناسەیەی (تۆڵستۆی) سەبارەت بە هونەری سینەماو فیلم، راستتر دەکەوێتەوە، شاشە بەگشتیو شاشەی سینەما بەتایبەتی، بەردەوام بە یەکێك لە هۆکارە گرنگەکانی پەیوەندیی ناسراوە، سینەما هەمیشە هەوڵی داوە جۆرێك لە هۆگریو پەیوەستبوون لە نێوان خۆیو بینەردا دروست بکاتو لەو پێناوەشدا خۆی بە ئۆرگانێکی زیندووی کۆمەڵگە ناساندووەو سوودی لە سەرجەم ئەو بابەتو دیاردانە وەرگرتووە کە کۆمەڵناسی و دەروونناسی بۆ وردی لەسەریان وەستاوەو بەردەوام کەرەستەی توێژینەوەو باسو خواسی زانایان بووە… هەر بۆ نموونە گرنگترین بابەت کە لە دەروونناسییدا بایەخی تایبەتی پێدراوەو لە فیلمو سینەماشدا بە زەقی رەنگی داوەتەوە (زمانی قسەکردنو زمانی جەستە بووە)، ئەم دوو بوارە لە گرنگترینو کاریگەرترین هۆکاری دروستکردنی کۆنتاکتو پەیوەندیینو لە سینەماشدا بایەخی زۆریان پێ دراوە، لە دەروونناسیشداو بە تایبەتی

دەروونناسی گەشەو كۆمەڵایەتی گرنگییو پێگەی خۆیان هەیە.

بەشێكی گرنگی سینەماش لەم دوو بەشە پێك دێت، دیالۆگو ئاكتین، هەردووكیان ئامانجێكە تێیدا ئەوەیە پەیوەندیی لە نێوان خۆیو بینەر یاخود وەرگردا درووست بكاتو بە ناڕاستوخۆییو لە رێگەی شاشەوە پەیامێك بە بینەر بگەیەنێت. لە دەركەوتنی سینەماوە رۆڵی كاریگەریان لە ئاڕاستەكردنو درووستكردنی دونیابینی مرۆڤ بە بابەتە سیاسیو ئابوری وكۆمەڵایەتیو دەروونییەكان لە ئاستێكی بەرزدا هەبووە، بە تایبەت ئەو گەلانەی كە هۆگریان بە شاشە هەبووە،

بۆ بەڵگە دەركەوتووە تێڕوانینی مرۆڤی ئەمریكی

تا ئاستێكی زۆر كەوتۆتە ژێركاریگەریی فیلمەكانی هۆڵیودەوە، (سكیب داین یونگ) لەو كتێبەی باس لەوە دەكات كە ماوەیەك لە ئەمریكا لە ژێر كاریگەریی ئەو فیلمانەی لە هۆڵیوود بەرهەم دەهێنران، مامەڵەو تێڕوانینی خەڵك گۆرانیان بەسەردا دەهات ، یاخود نیگاكردنی خەڵك بە شێوەیەكی سلبیو ئیجابی گۆڕانكاریان بەسەردا هاتووە،

لێرەوە دەگەینە ئەو دەرەنجامەی سینەما زۆرجار دەبێتە سەرچاوەی دونیابینی خەڵك بۆ ژیانو دیدو تێڕوانینی بینەر یاخود وەرگر بە شتەكانی دەوروبەری، بۆیە فیلم دەكرێت جۆرێك بێت لە روئیاو دونیابینی بۆ ئەو دیاردانەی كە ئێمە دەیانبینین.

لێبووردنەكەی ئەردۆگان تەنیا دزەكان و مافیاكان دەگرێتەوە.. رەزا شوان

لە رۆژی دوو شەممە (١٣/ ئەپریل/٢٠٢٠) دوای تاوتوێكردن و مشومڕێكی زۆر لە نێوان ئەندام پەرلەمانەكانی پارتەكەی ئەردۆگان، پارتی ناداد و ناگەشەپێدان و پارتی بزووتنەوەی نەتەوەپەرستی هاوپەیمانی، لەگەڵ پارتە ئۆپۆزسیۆنەكان، كە لە ئەندامانی پارتی دیموكراتی گەلان (هە دە پە) و لە ئەندامانی پارتی گەلی كۆماری (جە هە پە) لە دانیشتنی پەڕلەمانی توركیادا، دەربارەی ئەو پرۆژە لێبووردنە گشتییە لە بەندكراوەكان، بە هۆی بڵاوبوونەوەی ڤایرۆسی كۆرۆنا لە بەندیخانەكانی توركیادا، ئەو پرۆژەیەش لە لایەن پارتی

بزووتنەوەی نەتەوەیی رەگەزپەرستەوە پێشنیار کرابوو، سەرجەم پارتە ئۆپۆزسیۆنەکان ویستیان هەندێ لە بڕگەکانی ئەم لێبووردنە گشتییە دەستکاری بکرێت و بیگۆڕن، تا بە جیاوازی هەموو بەندکراوە سیاسییەکان و خاوەن بیروڕا جیاوازەکان و هەموو رۆژنامەنووسەکانیش بگرێتەوە.. بەڵام لەم هەوڵەیاندا سەرنەکەوتن، چونکە پارتەکەی ئەردۆگان و پارتی بزووتنەوەی نەتەوەیی، زۆرترین کورسییان لە پەرلەماندا هەیە.. بۆیە بەبێ گوێدان بە رەخنە و بە پێشنیار و داواکانی پارتە ئۆپۆزسیۆنەکان.. بە زۆربەی دەنگەکانی ئەندامانی پەرلەمان (٢٧٩) دەنگ بە بەڵێ، بەرانبەر بە (٥٩) دەنگ بە نەخێر، بریار لەو پرۆژەیە لێبووردنە گشتییە درا و بوو بە یاسایەک.. ئەم یاسایەش لە رۆژی چوارشەممەوە (١٥/ ٤/٢٠٢٠) چووە بواری جێبەجێ کردنەوە.

ئەم یاسا لێبووردنە گشتییەی تورکیا لە بەشێک لە بەندکراوەکان، رەخنە و ناڕەزایییەکی زۆری لێکەوتەوە، لە ئاستی ناوخۆی تورکیا و لە لایەن رێکخراوە نێودەوڵەتییەکانی، وەکو: رێکخراوی لێبووردنی نێودەوڵەتی، رێکخراوی چاودێری مافەکانی مرۆڤی جیهانی (هیومان رایتش وۆچ) و گەلی لایەن و میدیای ئازاد و ئازیدخوازانەوە. چونکە ئەم یاسا لێبووردنەی تورکیای زیندانستان.. بەنداکراوە سیاسییەکان و خاوەن بیروڕای جیاواز و ئازادیخوازان و رۆژنامەنووسان و مافپەروەران و نووسەران و پارێزەران و هونەرمەندان و مامۆستایان و قوتابیان و ئاکادیمییەکان و چالاکوانانی مافەکانی ژنان و منداڵان و مرۆڤ ناگرێتەوە.. ئەو کەسانەش ناگرێتەوە کە رۆژی لە رۆژان ئەو کفرەیان کردووە و بە حەزرەتی سوڵتان ئەردۆگانیان وتوون، پێت خوار داناوە، یا کل بە بەری چاوتەوەیە، یا هەڵهەڵە و چاپڵەیان بە فیشاڵ و درۆ و دەلەسەکانی لێنەداون و شاباشیان نەکردوون.. بەندکراوە پیر و پەکەوتووەکانیش ناگرێتەوە، کە لە زیندانە پیس و تاریک و سامناکەکانی تورکیادا، تووشی نەخۆشی جەستەیی و دەروونی بوونە و پێویستیان بە بەزەیی و چارەسەرکردن و ئازادکردن هەیە.

یاسا لێبووردنەکەی ئەردۆگان، تەنیا بەندکراوە دزەکان و باندە مافیاکان و پیاوکوژان و قۆڵبڕان و قاچاغچییەکانی ماددە هۆشبەرەکان و هەموو ئەو بێڕەوشتانەش دەگرێتەوە کە دەسترێژی سێکسیان بە سەر کچان و ژنان و منداڵان کردوون، کە لە پارتی ناداد و ناگەشەپێدانی دەسەڵاتەوە نزیکن.

بێگومان چاوەڕوانی ئەوە دەکرا، کە ئەم لێبووردنە گشتییە لە بەندکراوان، بەندکراوانی کورد نەگرێتەوە، چونکە پرۆژەیەک لە لایەن پارتی بزووتنەوەی نەتەوەیی رەگەزپەرست و رق رەشەوە پێشنیار

کرابێت، کە تا سەر ئێسقان رقیان لە نەتەوەی کوردە، یاسایەک لە لایەن ئەردۆگانی دیکتاتۆرەوە واژۆ بکرێت، کە تا ناقڕگەی بە خوێنی بێتاوانای گەلی کوردمان سوورە.. دەبێت چاوەڕوانی ئەوەیان لێبکرایە کە لە کوردی بێتاوان ببوورن؟

لە یاسا لێبووردنەکەی ئەردۆگاندا، ئەوەی تێدایە کە ئەم یاسایە تیرۆریستان ناگرێتەوە. گەر ئەمە راستە و دادپەروەری و یاسا لە تورکیادا هەن و سەروەرن.. پێویستە لەسەر خودی ئەردۆگانی دیکتاتۆری ستەمکار جێبەجێ بکرێت. چونکە ئەردۆگان تاوانبارترین و خوێنڕێژترین و رەگەزپەرسترین و سیکۆپاترین و تیرۆریسترین کەسە لە جیهاندا.. رەشەکوژی و کۆمەڵکوژیەکی زۆری لە گەلی کوردی بێتاوانمان کردووە و دەکات.

لە فەرهەنگی رەگەزپەرستی ئەردۆگاندا، هەموو کورێک تیرۆریستە، بەڵکو کوربوون بەلایەوە تاوانە.. بەلامەوە هەروەکوو چیرۆکی (گورگ و بەرخۆلە) کە وایە.. دڵنیام کە هەمووتان لە قوتابخانەدا ئەم چیرۆکەتان خوێندۆتەوە، یا داپیرە بۆی گێڕاونەتەوە، کە گورگێ بیانوو بە بەرخۆلەیەک دەگرێت، بەوە تاوانباری دەکات گوایە ئاوی جۆگەلەکەی لێ لێخن کردووە، بەرخۆلەکەش پێی دەڵێت: تۆ لە سەرووی منەوە ئاو دەخۆیتەوە، ئاوەکە لای تۆوە بۆ لای من دێت.. بە کورتی گورگەکە چەندین بیانوو و درۆودەلەسەی تر بۆ بەرخۆلە بێتاوانەکە هەڵدەبەستێت.. گورگەکە لە دوایدا بە بەرخۆلەکەی وت: "پێویست ناکات باسی بێتاوانی خۆتم بۆ بکەیت.. ئێوە هەر لە بنەڕەتەوە تاوانبارن و دۆژمنی گورگن، بۆیە دەبێ بتخۆم.. کوردیش دەڵێ " کە زۆر هات.. قەواڵە بە تاڵە”

وتەیەکی روسیشم بیردێتەوە، کە دەگەڕێتەوە بۆ سەردمی حوکمڕانی قەیسری□کان لە روسیادا. دەربارەی ستەمکاری دەسەڵاتدار و گرتنی بێتاوانە، دەڵێت:"ئێوە بیانگرن.. ئێمەش توومەتیان بۆ هەڵدەبەستین و تاونباریان دەکەین" ئەم قسەیە بە تەواوی پڕ بە پێستی رژێمی فاشستی تورکیایە، کە بە هەزاران کوردی بێتاوانیان گرتوون و بە بیانوو و توومەت و بوختانی هەڵبەستراوی بێ بنەما و بێ بەڵگە و دوور لە راستییەو، بە تاوانی (جوداخوازی) و (ناپاکی گەورە) و (لایەنگری پەکەکە) بە تیرۆریست تاوانبار کراون و بە ناڕەوا و نادادپەروەری و (یاسای دارستان) سزای زیندانی تا هەتایەیان بە سەریاندا سەپاندوون.. یا لەژێر لێدان و ئەشکەنجەداندا، یا ژەهریان بۆ کردوونەتە ناو خواردنەکانیانەوە، شەهیدیانیان کردوون. بەندکراوی واشمان هەن، زیاتر لە سێ ساڵە بەندکراون، تا ئێستا دادگایی نەکراون.. نازانن بۆ بەندکراون و ب□

لێیان ناپرسنەوە؟! هیچ لەخۆیان شک نابەن و هیچ تاوانێکیان نەکردووە.. تەنیا ئەوە نەبێت کە کوردن.
لە ئەمڕۆدا زیاتر لە (٣٠٠) هەزار بەندکراوی سیاسی و خاوەن بیروڕا و ئایدیۆلۆژیای جیاواز و ئازادیخواز و قەڵەمی بوێر و دلێر، لە بەندیخانەکانی تورکیای زیندانستان دان، هەریەکەیان بە تاوانێک تاوانبار کراون.. بە ناڕەوا و نادادپەروەرانەش سزادراون.
بۆیە ڕەوایی و دادپەروەری لەم یاسا لێبووردنە تازەیەی تورکیادا نییە.. راست نییە کە لێبووردنێکی گشتی بێت، بەڵکو لێبووردنێکی تایبەتییە، بە دزەکان و بە پیاوکوژان و ژنکوژان و بە باندەکانی مافیای نزیک لە رژێم.. بە بێڕەوشتانی دەسترێژکەر بە سەر ئافرەتان و منداڵان. یاسایەکە بۆنی بەگەنی ڕەگەزپەرستی و جیاوازی نەتەوەیی لێدێت.

ئەم یاسا بە ناوە لێبووردنە گشتییەی ئەردۆگان، بە پێچەوانەی هەموو یاسا و ڕێسا لێبووردنەکانی دەوڵەتانی ترەوەیە تەنانەت پێچەوانەی دەوڵەتە دیکتاتۆرییەکانیشەوەیە. لە وڵاتاندا کە لێبووردنی گشتی بە بەندکراوان دەربکەن، بە تایبەتی لێبووردنەکانیان لە پێش هەموویانەوە، ئازادکردنی بەندکراوە سیاسییەکان دەگرێتەوە.. لێبووردنەکانیان دز و مافیاکان و پیاوکوژان و ژنکوژان ناگرێتەوە.
بێگومان لێبووردنەکەی ئەردۆگان لێبووردنێکی مەبەست سیاسییە، نەک مرۆڤایەتی و ویژدانییە. هەرگیز ئەردۆگان، بڕیارێک دەرناکات و هیچ یاسایەکیش واژۆ ناکات، گەر مەبەست و بەرژەوەندییەکی تایبەتی خۆی لە پشتیانەوە نەبێت.. لە ئێستاوە دەیەوێت خۆی بۆ هەڵبژاردنەکانی داهاتوو تورکیا ئامادە بکات.. تا ببێت بە سەرۆکی خۆسەپێنی تا هەتایە و دەسەڵاتەکانی قایمتر بکات و پایە و پۆستە باڵاکانی دەوڵەت و حکومەتی تورکیا قورخ بکات، بە بنەماڵەکەی و بە ئەو تەشیرەس و پێڵاوادانەرانەی، کە لە خۆی و لە دەسەڵاتەکەیەوە نزیک کردوونەتەوە.. دەیەوێت بە دەستێکی ئاسنین زیاتر و زیاتر دەمکوت و سەرکوتی ئازادیخوازان و مافزەوتکراوان و هێزە ئۆپۆزسیۆنەکانی تورکیا بکات.. ڕەنگە ئەوەش نەزانێت، کە چارەنووسی هەموو دیکتاتۆر و ستەمکارەکان بە مەرگی ڕەش و بە رسوایی گۆڕبەگۆڕکراون و کۆتاییان هاتووە و کۆتاییان دێت.

لە ئەمڕۆدا، لە سایەی دەسەڵاتی ئەردۆگانی لەخۆبایی و بڕیارە تاکڕەوییەکانی بە هۆی شکستییەکانی لە سیاسەتی ناوەوەی تورکیا و لە دەرەوەدا، ڕۆژ لە دوای ڕۆژ نەیارانی لە زۆربووندان و درزی

گەورەتریش دەکەوێتە ریزی پارتەکەی.. گڵۆڵەی رژێمەکەی بەرەو لێژبوونەوە دەچێت.. تورکیا دووگیانە بە کودەتایەکی سەربازی چاوەڕوان کراو.

جامی ناڕەزایی و بێزاری خەڵکی تورکیادا، پ□ بووە و لێیدەرژێ.. ژیان و گوزەرانی خەڵکئ زۆر سەخت بووە.. رێژەی بێکاری لە هەڵکشاندایە و لە سەدا زیاتر لە پانزەی تێپەڕاندووە، بێکاری کێشەیەکی گەورەی تورکیایە.. تادێت ئابووری تورکیا بەرەو تەپین و داڕمان دەچێ، لیرەی تورکیش بێ نرختر بووە و تادێت لە دابەزیندایە.. گەلێ کۆمپانیای بەرهەمهێنان لە کار وەستاون و خەریکە مایەپووچبن.. کەرتی گەشتیاریش کە بڕبڕەپشتی ئابووری تورکیایە ئیفلیج بووە.. نرخی خۆراک و شتومەکی پێویست و سووتەمەنی و وزە، سێ هێندەی جاران بەرز بوونەتەوە.. بڵاوبوونەوەی کۆرۆناش بە شێوەیەکی ترسناک لە تورکیادا، هێندەی تر ئابووری و بارودۆخی سیاسی شڵەژاندووە.

کەچی ئەردۆگان باکی نییە.. لەسەر ئەم بارودۆخە نالەبارەشەوە، بە هەزاران جاشی ئیسلامی بەکرێ گرتوون و رەوانەی شەڕی سوریا و لیبیای کردوون، جاشەکانی لێبیای مانگانە (دوو هەزار) دۆلاریان دەداتێ.. بەڵام خێزانی تورکی وا هەن، مانگی دوو سەد دۆلاریشیان دەست ناکەوێت.. بە کوێرەوەری و کوللەمەرگی ژیان بەسەردەبەن.

ئەردۆغان، بۆ هێنانەدی خەونی سوڵتانی، پارەیەکی زۆری تورکیای ب□ ف□□داوە، بۆ بڵاوکردنەو□ی قایرۆسی (ئیخوان ئەلشەیاتین) لە وڵاتانی عەربیدا، پارەیەکی زۆریشی لە یارمەتیدانی داعشی تیرۆریستدا خەرج کرد.. هەر بە پارەش یارمەتی رێکخراوی حەماسی بەکرێگیراوی دەدا، بەڵام لەمەشدا شکستی هێنا و پیلانەکانی سەریان نەگرت. ئێستا کەوتۆتە زەڵکاوی سوریا و لیبیاوە.. نازانێت کە چون خۆی لێ دەرباز بکات و دوا تنۆکە ئارقە شەرمەزارییەکانی دەموچاوی بسڕێتەوە.. ئەردۆگان دەیەوێت لەسەر دوو گوریسیش یاری بکات.. خۆی بە دۆستی روسیا و ئەمریکا بزانێت، رەنگە وا بە بزانێت کە هەردووکیانی خەڵەتاندوون.. بەڵام ئەمریکا و روسیاش دەزانن کە ئەردۆگان بایی چەندە و چەند نابەڵەد و گەمژە و کۆڵەوارە لە سیاسەتی نیودەوڵەتیدا. هێندە پەنای بۆ روسیا بردووە، رێز و شکۆداری نەماوە و بەساردی و سڕییەوە بەخێرهاتنی دەکەن و بەڕێی دەکەن.. دەزانن کە کابرایەکە بەر و پشتی بۆ نییە و درۆزنێکی قەولوبەولییە.

ئەردۆگان هەڕەشەی لە کوردیش کرد، وتی رۆژئاوای کوردستان دەکەمە گۆڕستانی کورد.. لەم خۆفشکردنەوەش شکستی هێنا.. چونکە بە زەبری هێز کورد لەبن نایات.

ئەمە لە ناو تورکیادا، ئەوانەی نکوڵییان لە بوونی ناسنامەی کورد دەکرد.. بە دەنگی بەرزەوە دان بەوەدا دەنێن، کە کێشەی کورد بۆتە کێشەیەکی نێودەوڵەتی و هەرگیز لە ڕێی لەشکرتاری و هێزەوە چارەسەر ناکرێت و کێشەکە قووڵتر و گەورەتر دەبێتەوە.

لە بارەی دەرچوونی یاسای لێبووردنە گشتییەکەی ئەردۆگان، بۆ ئازاد کردنی بەشێک لە بەندکراوەکانی نزیک لە دەسەڵات لە زیندانە پاستیلەکانی تورکیادا.. حەزمان کرد کە ڕا و ڕەخنەی چەند کەسانێک و ڕێکخراوێک، بۆ ئەوەی خوێنەرانی بەڕێز بگەیەنین:

پەرلەمانتاری کورد (عومەر فاروق جەرجیری ئۆغڵو) ئەندامی پارتی گەلانی دیموکرات (هە دە پە) لە دانیشتنەکەی ڕۆژی دووشەمەی ڕابردوودا، بە بڕیار دان لەسەر یاساکە، لە بەردەم پەرلەمانتارانی ناو هۆڵی پەرلەماندا، کە گوێیان لە ڕا و پێشنیارەکانی ئەوان نەگرت بۆ ئەوەی یاسای لێبوورنەکە، هەموو بەندکراوە سیاسییەکانیش بگرێتەوە، وتی: “ئێمە بە کاری خۆمان هەستاین و ئاگادارمان کردنەوە، لەمەوە دواش ئەوە بەرپرسن، لە مردن بە هۆی کۆرۆناوە.. خوایە شایەت بێ لەوەی کە کردمان”

پارێزەری ناسراوی تورک (ئێگور بویراز)، لە مانگی ئاداری ڕابردوودا، دەربارەی پاکێجی لێبووردنی گشتی، وتی:”ئامانج لەم لێبووردنە، بە ویژدانی نییە دەرهەق بە ستەملێکراوان.. بەڵکو ڕزگارکردنی تاوانبارانی نزیک لە دەسەڵاتە”

ڕێکخراوی لێبووردنی نێودەوڵەتی:”یاساکە، گەلێ لە بەندکراوەکانی بەلاوە ناوە، کە لە پێشترن بۆ ئەوەی ئازادبکرێن لێیان گەڕاون بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی کارەسات ببنەوە”

ڕێکخراوی (هیومان رایتش وۆچ) یش، ناڕەزایی خۆی دەربڕی و ڕەخنەیەکی زۆری لەم یاسایە گرتووە کە دادپەروەری تێدا نییە.

(مەحسوني قارەمان) کە پارێزەرێکە، لە پارێزەرەکانی هاوسەرۆکی پێشووی پارتی دیموکراتی گەلان (سەڵاحەدین دەمیرتاش) کە لە ساڵی (٢٠١٦) وە لە زیندانی شاری (ئەدەرنە) دایە.. باس لەوە دەکات گەرچی دادگا بڕیاری ئازادکردنی دا.. بەڵام تا ئێستا ئازاد نەکراوە.. لە مانگی یانزەی ساڵی ڕابردوو، تەندروستی دەمیرتاش تێکچوو و بووراییەوە و تووشی ئازاری سنگ و هەناسەتەنگی بوو.. لەسەر فشار و داوی پارێزەر (ئایگول دەمیرتاش) کە خوشکی سەلاحەدین دەمیرتاشە، بردیان بۆ نەخۆشخانە، لە ئێستا هەر لە بەندیخانەیە و تەندروستی باشە.. لە گەلی لایەنەوە داوا لە تورکیا کرا کە سەڵاحەدین دەمیرتاش بێتاوانە و ئازادی بکەن، بەڵام ترژێمی تورکیا هەموو داواکانی ڕەتکردەوە و ئازادیان نەکردووە.. پارێزەرەکانیشی

داوایان کرد، بۆ هۆی ناڵەباریی تەندروستییەوە، دەمیرتاش ئازاد بکەن. بەڵام داواکەی ئەمانیش ڕەتکرایەوە.
پارێزەر (مەحسونی قارەمان) لە بارەی ئەم یاسایەی ئەردۆگانەوە، دەڵێ:"ئەم یاسا تازەیە، داددپەروەری تێدا نییە و نایاساییە"
سەلاحەدین دەمیرتاش دەڵێ:" لە تورکیا، دادگا و دادپەروەری و یاسا و دادوەر نییە"
١٦/ ئەپریل/٢٠٢٠

لە دەستم دێ ... شیعری شەهید: زانا مەحموود حەمزە

بە سەر لوتکە بەرزەکانی هەدادانا سەر دەکەوی
تا لە کێشی تەم و مژا ئارام بگری
بە نێو ئاسمانی بێ کۆتای خەونەکانتا
ڕێگەی نەهاتنەوە دەگری
ماوەی چوارەم دروست دەکەی
تا لە نێوان کەوشەنی تۆ و ڕەشەبادا
خەونەکانت ، ئەسوتێن و
مەبادا ... هیوا و ئاواتی زێت ڕادا
تووڕە بوونت، ئەستێرەکەی نیگام ڕادا
*
دەزانم کێشکی خەیاڵت
لە شوشەیە و بە پلارێ
دەتوانم ورد و خاشی کەم
دەزانم دڵت شاریکی ..
سێڵکی ژێر هەوری تارە
لە دەستم دێ .. بە ئاسانی کاوڵاشی کەم

بەڵام چبکەم دڵم نایە
چی گوڵی زەردی لێوتە
بە ماچێکی پڕ لە ڕاستی بژاکێنم
گەڕای گەشی سۆز و نازت

هاوبەندەکانی پێشمەرگایەتی... عارەبانەی تراکتۆر ...دڵشاد تاقانە

چلوحەفتەمین هاوبەند وێنانوسی پێشمەرگەی قۆناغی ڕزگاری نیشتمانیە سەردەمی شاخ..

عارەبانەی تراکتۆر..
تاقە پێشمەرگەکیش نیە سواری عارەبانەی تراکتۆر نەبووبی بەلەق لەق و شەقە شەق
نەیبردبی لەو گوندەوە لە ئەو گوند! ئەوکات وا فریادڕەس بوو وامان دەزانی سواری
ماشێنی پێشڕەو و فیراری دەبین، جا خۆ لەڕێگەکەوە لەپێشمەرگایەتیش نەبی کەممان
هەیە بەمندالی لەکۆڵانەکانی شار خۆی پێوە نەگرتبی و دوو شەڕەی مزریشی لەسەر
نەخواردبی لەلایەن هاژووشتەکەی. چەندین جار بەهەیوە کەوتیتە کەمینی دوژمن
هەروا کەپتەر دەگەیشتە سەریان و کێشەی شەڕە دروست دەبوو. لەعارەبانەی
تراکتۆرەکان زۆرەها نوکتە و ڕابواردن یان گۆرانی گۆتن بارکرایە لەیە هاوبەندی
ژیانی پێشمەرگەی ئەوە ڕۆژیە و ئێستاش پوزە یا کورتە وێنەیەکی تەواوکاری
نوسراوی مێژووە. بەپێچوونە شێوە یا بریندار و گۆشمەرگ گواستنەوە یا ڕاگواستنی
ئەنفالەکانیش بەکارهاتیە. ئەگەر لەدوای شەوەڕێیەکی زۆر و پە شەکەتی لەگوندەک
دەسکەوتبا ئەوە دەبووە لانک وای ڕادەژاندی خەوە کوتکە دەیبردیەوە.

دوای
گەڕانەوەی بە پێیانی پێشمەرگەکانی دەشتی کۆیە لە بناری قەندیلەوە تا گوندی گرجانی بیتوێنە لەویش بە تڕاکتۆر بەڕێگای دەم بەحری تا بگەنە داری قەمتەران بەرەو بناری کەسرەت. لە بەدبەختی عارەبانەکە دەرکەی پێوەنابی یەک لە پێشمەرگەکان لەسەرلەوارەی دادەنیشی هەرئەوەندە دەزانن شەپەی لەوەدە دەکەوتە خوارە… چاکە زەویەکە نەرمەنە و دەبتە هاوار هەپ کابراش ڕایدەگری، دەچنە سەر پێشمەرگەکە ئەویش چاوی دەکاتەوە وەک زانی شتێک ڕویدایە بەس چبوو؟ سەری سوڕمایە! چونکە هێند ماندی ببوو دوای کەوتنەکەشی هەربەخەبەر نەهاتبوو.

دڵشاد تاقانە

باڵـــندە … لیۆ تۆلستۆی ..
و: محەمەد بەرزی

منداڵە ژیرەکان ، توانا لە ڕۆژی جەژنی لە دایکبوونیدا ، دیاری زۆر جوانی بۆ هاتبوو . مامیشی دیارییەکی سەیری بۆ هێنابوو ، کە بریتیی بوو لە قەفەزێکی پچکۆلە و داوێک بۆ گرتنی باڵندە . توانا بەو دیارییەی مامی زۆر دڵخۆشبوو ، لە هەموو دیارییەکانی تریشی لا بەنرختر بوو ، بۆیە لە خۆشیاندا بەڕاکردن بردی بۆ لای دایکی و وتی : (دایە گیان لە ناو هەموو دیارییەکاندا ئەم دیارییەی مامم لە هەموو دیارییەکان پێ جوانتر و باشترە ، چونکە دەتوانم باڵندەی پێ بگرم) . جا چونکە دایکی حەزی لە گرتن و ئازاردان و بەندکردنی باڵندە نەبوو ، بەو دیارییە زۆر دڵتەنگبوو ، بۆیە بە توانای وت : (ئەو دیارییە دیارییەکی باش نییە ، چونکە نابێ باڵندە بگرین و ئازاریان بدەین و لە ناو قەفەزدا بەندیان بکەین) . بەڵام توانا بە پێچەوانەی دایکییەوە زۆر شادمانبوو ، هەر

بۆیە گوێی لە دایکی نەگرت ، هەر زۆر بە خێرایی ڕایکردە ناو باخچەکەیان و داوەکەی بە باڵندەکان نایەوە و تۆزێکیش دانی بە دەوری داوەکەدا بە ڕێکردن ، لە پەنایەکیشدا خۆی شاردەوە و خوا خوایبوو داوەکە دانەیەکیان بگرێت . ئەوەی سەیر بوو باڵندەکان کاتیک لە دانی دەوری داوەکە نزیکدەکەوتنەوە ، دەترسان و بە خێرایی دووردەکەوتنەوە . جا ئەگەرچی توانا ماوەیەکی زۆر چاودێریکردن ، بەڵام هیچ باڵندەیەکیان نە چوون بۆ لای داو و قەفەزەکەدا ، ئیتر توانا بە تەواوی تاقەتی نەما ، بە ناچاری باخچەکەی بەجێهێشت و چوو بۆ خواردنی نانی ئێوارەی . پاش نانخواردن ، توانا زۆر بە پەلە گەڕایەوە بۆ ناو باخچەکە ، سەیریکرد داوەکە باڵندەیەکی پچکۆلانەی گرتووە ، هەر بۆیە لە خۆشیاندا نەیدەزانی چیی بکات ، باڵندەکەش لە ترساندا دڵی وەک بینی ئاو دەلەرزی ، بەڵام توانا گوێی نەدایە و گورج لە داوەکەی کردەوە و خستییە ناو قەفەزەکەوە و دەرگاکەشی خێ لەسەر داخست و خێرا بە ڕاکردن و هاوار هاوار و خۆشییەوە چوو بۆ لای دایکی و وتی : (دایە گیان ئەها داوەکەم چۆلەکەیەکی گرتووە) . دایکی کە دیمەنی باڵندەکەی بینی وتی : (ئەوە چۆلەکە نییە ، ئەوە بولبولە و دەنگیشی زۆر خۆشە) … ئنجا بۆ توانای وت : (تکایە ئەو بولبولە دەنگخۆشە بەرەڵابکە ، با تووشی ئازار نەبێت) . توانا لە وەڵامدا وتی : (نەخێر بەرەڵای ناکەم و زۆر حەزدەکەم لە لام بمێنێتەوە ، هیچ خەمێکیشت نەبێ ، ڕۆژانە هەر خۆم دان و ئاوی بۆ دادەنیم و ژۆرەکەشی بە جوانی پاکدەکەمەوە و خزمەتی باشیشی دەکەم .)

توانا بۆ ماوەی دوو ڕۆژ زۆر بە پەرۆشەوە خزمەتی بولبولەکەیکرد . دان و ئاوی بۆ دادەنا و قەفەزەکەشی بۆ پاکدەکردەوە . بەڵام ڕۆژی سێیەم ، تۆزێک تاقەتی نەما و بولبولەکەی لەبیرکرد . کاتێ دایکی تەماشای بولبولوکەیکرد ، سەیریکرد نە دان و ئاوی بۆ دانراوە ، نە ژۆریشی پاککراوەتەوە . هەر بۆیە بە توانای وت : (تکایە واز لەو بولبولە بەسزمانە بهێنە و دەرگای قەفەزەکەی بۆ بکەرەوە با ئازاد بێت و بچێتەوە لای هاوڕێکانی . باشە ئەی تۆش حەزدەکەی ئاوا بتخەنە ناو قەفەزێکەوە و دەرگات لەسەر دابخەن ؟) . بەڵام توانا گوێی لەو قسانەی دایکی نەگرت ، تەنها وتی : (تۆ خەمت نەبێت ، ئیتر هیچکاتێک پشتگوێی ناخەم و لە مەولا هەموو ڕۆژێک دان و ئاوی بۆ دادەنێم و بە جوانیش قەفەزەکەی بۆ پاکدەکەمەوە) . هەر بۆیە گورج چوو بۆ لای قەفەزەکە و دەرگاکەیکردەوە ، تا پاکی بکاتەوە ، پاشان جامی ئاوەکەی دەرهێنا ، تا ئاوی تازەی بۆ بهێنێت ، بەڵام لەبیری چوو لە دوای خۆیەوە دەرگای قەفەزەکە دابخات ، بە مەش بولبولەکە

فرسەتی هانی و بە هەموو هێز و توانای خۆیەوە گڤەیکرد و باڵەکانی کردەوە و دەرپەڕییە دەرەوە و لە ناو ژوورەکەدا چەند جارێک بە خێرایی خولایەوە . پاشان لە ناکاو و زۆر بە قایم خۆیدا بە پەنجەرەیەکدا ، تا بڕواتی دەرەوە ، بەڵام نەیزانی ڕووی پەنجەرەکە شووشەیە ، هەر بۆیە یەکسەر بە تەوقی سەردا کەوتە خوارەوە و تەپەیەکی پچکۆلەی لیێ هەستا . کاتی توانا بولبولەکەی لەسەر زەوی□کە بینی ، گورج چوو هەڵیگرتەوە و خێرا نووسانی بە سنگییەوە ، بەڵام بە حاڵ دڵە پچکۆلەکەی لێی دەدا و بە گران هەناسەی دەدا .. توانا ڕوویکردە دایکی و وتی : (دایە گیان : تکایە چیی بۆ بکەین باشە ؟) . لە وەڵامدا دایکی وتی : (ئیستا ناتوانیین هیچی بۆ بکەین) . ئەو ڕۆژە توانا بە خەمباری و زویری تا دەرنگانێکی شەو بە دیار بولبولەکەوە مایەوە . پاشان ئەوەندە ماندوو بوو چوو نووست ، بەڵام لەبەر خەفەتی بولبولە جوانەکەی نەیدەتوانی بنووێت ، ئەو شەوە چەند جارێک خەبەری بۆوە . بۆ بەیانی ، کە لەخەوە هەستا خێرا ڕایکرد بۆ لای قەفەزەکە ، تەماشایکرد بولبولەکە لەسەرپشت کەوتووە و قاچەکانی لێ بڵاوکردۆتەوە و گیانی دەرچووە . بەمەش توانا زۆر دڵتەنگ و پەست و بێزار بوو ، چاوەکانی پر بوون لە فرمێسک و زوو زووش دەیوت : (من هۆکاری مردنی ئەم بولبولە جوانە بووم ، خۆزگە ئەو دیاریییەم بۆ نەهاتایە و ئەم باڵندەیەم نەگرتایە ، خۆزگەش هەر زووش بە قسەی دایکە خۆشەویستەکەی خ□م بکردایە و ئەم بولبولە جوانەم بەرەڵلابکردایە و ئاوا نەمردای□) . ئ□نجا بە چاوی پڕ لە فرمێسکیشەوە وتی : (مەرج بێت لەمەودوا نە هیچ باڵندەیەک بگرم ، نە هیچ باڵندەیەک ئازار بدەم و نە هیچ باڵندەیەکیش لە ناو قەفەزدا بەند بکەم . چونکە پێویستە ئەوانیش وەک من و دایکم و هەموو گیانلەبەرێکی تر ، بۆ خۆیان بە خۆشی و شادی و ئازادی بژین) .

تێبینی : دەستکاریییەکی زۆر کەمی ئەم چیرۆکەم کردووە .

دارێک ... ڕۆستەم خامۆش

دارێک لە حەوشەمانە
ئای، کە بەرز و زۆر جوانە

کاتێ دەچینە ژێری
چەندە خۆشە سێبەری

هەست پێدەکەین گرینگە
بۆ پێویستی لە ژینگە

زۆر بە سوودە و ناهێڵێ
تۆز و خۆڵ بێتە ماڵێ

ڕۆستەم خامۆش
هەولێر ٢٠١٧/٧/١٨

پاسۆک و چالاکی و هەڵوێستێکی گەورەی مێژوویی و تاقانە ...هەڵۆ بەرزنجەیی

بەشی ١ ـ ٣

لە مێژووی بزاڤی ڕزگارخوازی کورددا، زۆر داستان و قارەمانێتی و □وداوی گەورە تۆمار کراون. گەلێ هەڵوێست و مەردایەتیش بە زیندوویی نوسراونەتەوە و بوونەتە لاپەڕەیەکی گەشی مێژوومان..
ئەم چیرۆکەی لێرەدا بۆتان دەگێڕینەوە، جگە لەوەی لێوان لێوە لە هەموو ئەو خەسڵەتانەی ئاماژەمان پێدا، هاوکات هەڵگری کۆمەڵێ تایبەتمەندی جیاواز و بێ نموونەیە، بەتایبەت لە ڕووی مێژوویی و نەتەوەیی و سیاسی پاش نسکۆی شۆڕشی ئەیلوول . ئەو مێژووەی کە بەداخەوە سیخناخە بە گیانی حیزب حیزبێنە و خۆپەرستی و خۆخۆری و بەرژەوەندی پەرستی و زۆر شتی تری نەرێنی. دوای نسکۆ١٩٧٥، کۆمەڵێ

حیزب و ئایدۆلۆژیا و گروپی نوێ، بۆ پڕکردنەوەی بۆشاییـە زلەکە بە خێرایی، هاتنە کۆڕی خەباتەوە. بەداخەوە بە سەروسیما و مۆرکی حیزبایەتی و ئەقڵێتی تاقە حاکمی گۆڕەپان و پاوانخوازی و دڕندۆکی لەگەڵ یەکتردا، هەنگاویان هەڵهێناوە و ئەندامانی خۆیان گۆشت کردووە.

بێ خۆهەڵدانەوە و لووت خشان لە هەوری ئاسمان و بە درۆکردن و فووی فشە کردنە خۆ ، لەم ڕووبەر و واقیعەی خەبات دا، تەنها کار و تێکۆشان و بیرکردنەوەی پارتی سۆسیالیستی کورد – پاسۆک شێوە و ئامانج و مانایەکی دیکەی هەیە، یاخود بارگاوین بە خەسڵەت و مانای جیاواز. هۆکاری ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەرچاوە و پیرۆزییەی گوتارە ڕەپوڕاستەی پاسۆک بووە خاوەنی و بانگاشەی بۆدەکرد و بە پراکتیکیش نوێنەرایەتی دەکرد.

گەر مێژوو نەشێوێندرێ و هەر کەس و لایەک هەق و مافی خۆی لەگەڵدا بکرێ و بدرێتێ، پێوەرەکانیش لەسەر بنەمای ڕاستییە مێژووییەکان و ڕاستگۆیی شۆڕشگێریی و دڵسۆزی و پابەندبوون بێت، بۆ پیرۆزی و گەورەیی و مانای « نەتەوە و نیشتمان» و شۆڕشە ڕەواکەی، ئەوا کەس ناتوانێ شان بدات لە شانی پاسۆک، لە ڕووی چەندایەتی و چۆنایەتی خەباتەوە لەو ئیمکانێتەی بۆی لواوە و دەسەڵاتی هەبووە.

بێئاگایی بەشی هەرە زۆری جەماوەر لەم راستییانە، دەگەڕێتەوە ب□ ئەوەی پاسۆک دەزگایەکی بەهێز و کاریگەر – ڕادیۆ و تیقی- نەبوو. تا بتوانێ ئەم باس و □وداوانە خێراتر و باشتر و ڕاستەوخۆتر بگەیەنێتە جەماوەر. لەلایەکی ترەوە ئەوەی دوێنێ خاوەنی دەسەڵات و ئیمکانێتێ بوو، ئەمڕۆش بە هەمان شێوە، بێ ڕوحمییەکی گەورە دەکات لەگەڵ مێژوودا. لە نووسینەوەی مێژوودا شێواندن دەکات و هەڵسوکەوت کردنی لەگەڵ رووداو و بەسەرهاتەکانی دوێنێمان و تەنانەت ئەمڕۆکەشدا هەر نا بەپرسانەیە.. بۆ ئەم باسەی لێرەدا دەیخەمە بەرچاوتان،ـــ کە خودی □وداوەکەم لە دەمی بکەری چالاکییەوە و کۆمەڵێ بەشداربووەوە وەرگرتووە ـ ئاوڕدانەوەیە لە یەکێ لەچالاکییە هەرە دیارەکان، لەسەر دەستی هێزی پێشمەرگەی پاسۆک دا. بەداخەوە زۆر کەس لێی بێ ئاگان و لە مانا و ناوەڕۆک و ڕەهەندەکانی تری حاڵی نەبوون. دواتر بەندە لەچەند گۆشەنیگایەکەوە تیشکی بایەخ و گرنگی و تاقانەیی دەخەمە سەر چالاکییەکە.

سەرەتا جێی خۆیەتی ئاماژە بۆ ئەوە بکەم، ئامانجی ئەم ئاوڕدانەوەیە بۆ خۆ ستایشکردن و پاداشت وەرگرتن و لۆمە و سەرزەنشتکردنی هیچ کەس و لایەک نییە، بەڵکو زیاتر بۆ هەڵدانەوەی لاپەڕەیەکی پڕ لە شانازی و قارەمانێتی و پاکێتی و دڵسۆزی کەم وێنەیە، بەمانا فراوانەکەی کوردایەتییە. شایانی وتنە، ونبوون و

فەرامۆشکردن و نکۆڵی کردنی ئەم چیرۆک و ناواخن و هەڵوێستە جوانەکەی، کە مشتە لەخەروارەکە!، بەرلەوەی نادیدەگرتنی بکەرەکەی(پاسەک) و شەواندنی ناوەکەی و خودی ڕاستییەکان بێت، ناهەقییەکی گەورەیە بە مێژوو و سەربەینی ڕاستییەکانە بە چەقەی کوول.

پاسەک.. هەر لە ڕەسکانییەوە، بایەخی زۆری دا بە ڕێکخستن و خۆ پەروەردەکردن و ئامادەکاریی و تێگەیشتن، لە چەمکی شۆڕشکردن و خەباتی ڕزگاری نیشتمان و هۆشیارکردنەوەی تاکی شۆڕشگێڕی کورد – پێشمەرگە – ی خۆنەویستی گیان لەسەر دەستی کوردایەتی، لە ناهۆشیاریی و ڕێشەکەتی دەسەزانەی بە ستراتیژ و پرنسیپەتی. هەر بۆیەش لە سەرەتاوە یەکە لە دروشمە ناوەندی و گۆشەکانی « چەکی بە بیروباوەڕ سەدارەی جەماوەرە» ی بەند کردەوە. بەڕێ بڕیاری تەرخانکردنی قورسایی 10سالە خەباتی سەرەتا، بە خۆ چەکدارکردن بوو، بەو خەسڵەت و مانایانەی لەسەرە ئاماژەمان پێدان. ئەم تایبەتمەندی و خەسڵەتەش بوو، سەلماندی کە ڕێکخستنەکانی پاسەک بە تایبەتی لە شاری سلێمانی بەهێزترین و تۆکمەترین ڕێکخستنی دەست وەشێن و چالاک بوون و لە کەرکووکیش زۆر چالاک گاریگەربوون لە پەروەردەکردنی ئەندامان،دوژمنیش لێی تەقا بوو. لەو ڕۆژگارەدا ئەرکی ڕێکخستنەکان سەخت و فرە لایەن بووە. کۆکردنەوەی زانیاری لەسەر دوژمن و خۆفرۆشان، یەکە بووە لە چالاکییە بەرچاو و گرنگ و زیندووەکانی ڕێکخستنەکان. بە ئەم میتۆدە، کاری پێشمەرگە و شۆڕش لە شارەکاندا سەخت بوو.

« قوتابی/ خوێندکارە عەرەبەکان کە لە چوارچێوەی ڕێکخراوی بەناو یەکێتی نیشتمانی بۆ قوتابیانی عێراق» ڕێک خرابوون، سەر بە پارتی بەعس بوون. ئەم ڕێکخراوە پێسەییە هیچی لە دەزگایەکی هەواڵگیریی و ئاسایشی کەمتر نەبوو. هەم سیخوڕییان بەسەر خوێندکارە کوردەکانەوە دەکرد، هەمیش گوشاری زۆریان بۆ بەعسیکردن دەخستە سەر خوێندکارە کوردەکان. لەم ڕووەوە ئەوانیش ناو زڕاو ببوون.

هەڵگیرسانی شەڕی ئێران و عێراق ١٩٨٠- ١٩٨٨، دەرفەتێکی باشی خوڵقاند بۆ ئاوەتەبوونی زیاتری هێزی پێشمەرگە و ڕێکخستنەکان و جەماوەر. توانرا سوودێکی باش لە لاوازی و کزی دەسەڵاتی بەعس لە کوردستاندا ببینرێ. بەڕێ سەرەتای هەشتاکانی سەدەی ڕابووردوو، کەم شەو هەبووە، مەفرەزەیەکی پاسەک یان زیاتر نەهابێتە شاری سلێمانییەوە و بە چالاکی و دەستکەوتی جۆراوجۆرەوە جێ دەستی خۆی بە ڕووداوەکانەوە نەخشە نەکرد بێت. شار و گەڕەکە ئازاد و نیمچە ئازادەکانی ئازادی و گۆیژە و سەرکارێز و ئیبراهیم پاشا و گردی سەیوان، گەواهی بۆ ئەم ڕاستییە دەدەن. جۆری چالاکییەکانیش دەست وەشاندن بوو لە دامو دەستگا و سیمبۆڵ و هێزە دڕندەکانی ڕژێم و

سزادانی تاوانبار و خۆفرۆشان و تەمێ کردن و ئامۆژگاری کردنی هەڵخەڵەتێنــدراوان و پروپاگەنــدەی ئێرانــی بە پێشمەرگە و شۆڕش و بەرزکردنەوەی ورەی جەماوەر و تێقاندنی داگیرکەر. چالاکییەکانی پێشمەرگەی پاسەک بەشێکی باشیان لە لاپەڕەکانی ئاڵای سووری کوردایەتیدا لەژێر ناونیشانی« تیشکێ لە خەڕی کوردایەتی- دێڕێک لە داستانی بەچکە شێرانی نەتەوەیی» دا بڵاو کراونەتەوە. یەکە لە دیاترینیان:

ـ شەوی ١٦-١٧/ ٢/ ١٩٨١ دەستەی شەهید « ملازم محەمەد شەوقی» دەنە ناوشاری سلێمانییەوە، کۆمەڵێ وردە چالاکی دەکەن، لە دانانی بازگە و ڕوونکردنەوەی ڕێبازی شۆڕش بۆ خەڵک و تەمێ کردنی هەندێ خۆفرۆش. نیوەشەوێکی درەنگ لەگەڕانەوەدا بە لای بینایەکی بەرزدا تێدەپەڕن، کە هێشتا گڵۆپەکانی داگیرساوە و جمەی دێ لە خەڵک. زوو بۆیان ئاشکرا دەبێت، کە ئەمە بەشی ناوخۆیی خوێندکارە عەرەبەکانە ناو زانکۆکەیە، کە پێشتر کۆمەڵێ ڕاپۆرتی ڕێکخستنەکانیان لەسەر هاتووە و باسی ڕۆڵ و بوونی خراپی ئەمانە دەکەن.

بە پێی پلانێکی ژیرانە، کە زادەی ئەو چرکەساتەیە، فەرماندەی مەفرەزەکە ئاگاداری پێشمەرگەکان دەکاتەوە و پێیان دەڵێ : دەچینە سەر ئەم بەشە ناوخۆییە و کەستان ورتە و قسە ناکەن و هەر بە ئاماژە و دەست ڕاوەشاندن قسە لەگەڵ یەکتردا بکەن. فەرماندەی ژیر و خاوەن ئەزموون تەنیا 14 پێشمەرگەی لەگەڵە دەبێت. سەرەتا چوار پێشمەرگەیان لە بەر دەرگا و ناوەوە دادەمەزرێنێ. ئینجا دەرگا دەشکێنن و هێڵی تەلەفونەکە دەپچڕێنن و بە 6 پێشمەرگە و بە جلی کوردییەوە دەچنە دوا نهۆمی خوێندکارەکانی لەیە. هەموویان کە دەکرێنەوە و بەزمانێکی عەرەبی ڕەوان و دبلۆماسێتێکی بەرزەوە، سەرەتا و نابەدڵانە و بە درۆ!، دەکەوێتە پیاهەڵدان بەشانوباڵی بەعس و شۆڕش و سەددام دا. دوای کاژێر و نیوەکی قسەی لەم جۆرە دەڵێ: ئێستا کارێکی تایبەتی گرنگمان هەیە، کە ئامادە هاوکاریمان بکات!.(ئەو ڕۆژگارە هەنزە هەواڵگریی و ئاسایشەکانی ڕژێم زۆرجار بەجلی کوردییەوە دەردەچوون، بۆ لە سەرلێشێواندنی جەماوەر)!.

لەگەڵ ئەم گوتنەدا، نزیکەی 200 خوێندکارێک دەستیان بەرز دەکەنەوە و ئامادەیی خۆیان بۆ بەشداری لە چالاکییەکەدا دەدەبڕن. فەرماندە سەرەتا سەری دەسووڕێ و دیارە بە ئەو بارودۆخە کەم دەرفەتە و بوونی ژمارەیەکی کەمی پێشمەرگە، کۆنترۆڵکردنی دوو سەد کەسی دیل زۆر زەحمەت دەبێت. بەیەکا بروسکەئاسا بیرەکەی ئەوەی بۆ دێ ، هەر ژمارەیەکیان لە دیارەکان، واتە ئەندام و بەرپرسە گەورەکانیان لە هەڵدەبژێرن. ئیدی یەکە یەکە بانگیان دەکات و لە پلەی حیزبیان دەپرسێ. ئەوەی زۆر پەرۆشە و«نصیر»و« نصیر متقدم» بەرەو ژوورە،

جیایان دەکەنەوە ئەوانی دیکە بەڕەڵا دەکەن.
دەرئەنجام 30 کەسێکیان لێ جیا دەکرێتەوە کە 8 یان خەڵکی ئوردون دەبن. هەر لە حەوشەی بەشی ناوخۆییەکەدا، 3 یان، لە مەسەلەکە تێدەگەن، دەست دەکەن بە گریان و کڕووزانەوە. ئەو سیانە بەجێی دێڵن.. پاش تۆزێ لەناکاو لەبەردەم دەرگای دەرەوەی بەشی ناوخۆییەکەدا ، کابرایەکی تێکسمڕوای کەتەی زل بە جلوبەرگی کوردییەوە ڕێیان پێ دەگرێ و دەڵێ: گەر ئێوە ئەمانە بەرن من ئابڕووم دەچێ. فەرماندەش لەکاتێکدا دڵی بەتەواوی بەم پاسەوانە دەسووتێ، لێ لەوەڵامدا دەڵێ: گەر تکەیەک ئابڕووشت نەمێنێ هەر دەیان بەین.
مولام شوان، کە مێژووی لە مێژووی پاسۆک جیا ناکرێتەوە، هەزاران جار گیانبازی بە ژیان و ڕۆحی کردووە و لەمەرگ گەڕاوەتە، فەرماندە و ئەندازیار و پاڵەوانی ئەم داستانەیە لەتەک دەستەیەک لە ڕۆڵە هەرە جەربەزە و ئازا و لێهاتووەکانی پاسۆکدا. م. شوان دەڵێ: بەهەر ناری عەلییەک بوو خوێندکارەکانمان بە نەعل و بیجامەوە، گەیەندرانە گوندی قڕگەی نزیک شار و چیای گۆیژە… لەوێ پشوویەکی کورت دەدەن و پێڵاوی لاستیک و جلوبەرگ بۆ خوێندکارەکان دابین دەکرێ.. دوای ئەوە کێشە و مەترسییەکی تر دێتە بەردەم مەفرەزەکە. ئەویش بریتییە لە ڕێگای پشتی قڕگە و هەڵگەڕان بەگۆیژەدا، ڕێگایەکی باریک و سەختە و کۆمەڵێ رەبایەی سەربازیش بەسەر چیای گۆیژەوە بوون. کۆنتڕۆڵکردنی 27 کەسی دیل لەلایەن 14 پێشمەرگەوە کارێکی ئاسان نەبووە. بۆیەکا فەرماندە بە بیرۆکەیەکی تری زرنگانە، بیر لە کۆنتڕۆڵی بارودۆخەکە دەکات و خوێندکارەکان کۆدەکاتەوە و پێیان دەڵێ: ئێستا بەم توولە ڕێ بارکەدا بۆ ئەودیو ئەم شاخە هەڵدەگەڕێن. ئەوەی هەر جموجوڵێک بکات و لە ڕیز و ڕێگاکە دەرچێ، لەم ناوە گورگی برسی و دڕندە دەیخوات. ئەوسا هەر کەسە خۆی بەرپرسە دەبێت لە ژیانی خۆی نەک ئێمە!. بەم شێوەیە و لە ترسا بێ قڕەوبڕە هەموو ڕێگاکە دەبڕن و دەگەنە گوندی بناویلەی شارباژێر.
دیمەنی ئەم دیوی □وداوەکە و پەردەیەکی دیکەی ئەم شانۆیە، بریتییە لەشپرزەیی و دۆخی هستریایی هەموو داودەزگاکانی ڕژێمە لە شاری سلێمانی و کەرکووک و بەغدا و ئوردن و سووریا و لای فەلەستینی و – خوێندکارە ئوردونی و فەلەستینییە بەجێماوەکان هەر زوو هەواڵیان دابوو بە لایەنە پێوەندارەکانی خۆیان – و کۆمکاری عەرەبی. ڕژێم دەکەوێتە پەلەقاژە و تەماح بەردانە بەر ئەم لایەن و ئەو کەسایەتی بۆ ئازادکردنی خوێندکارەکان. شاندێکی پاسۆک کەوتە گفتوگۆ!، لێ بەهیچ ئاکام و دەستک□وتێ نەگەشت. ئەم وەخۆ کەوتنەی ڕژێم، هۆکارەکەی ڕوونە: کاری لەم چەشنە چاوەڕوان نەکراو بوو، لە

ڕووی چەندایەتی و چۆنایەتییەوە قەبارەی چالاکییەکە زۆر گەورە و کاریگەر بوو. گوشاری بەردەوامی مەلیک حسین و حکومەتی ئوردونی لەسەر بوو، لەو ڕووەوەی قوتابییەکانی میوانی دەوڵەتەکی عەرەبی بوون و بەم چارەنووسە ترسناکە گەیشتوون . هەزەک ئەم چالاکییەی ئەنجام داوە، ڕەنگە لە هەژمارد و لێکدانەوەکانی ڕژێمی عەفلەقدا، زۆر بەکاریگەر و گرنگ ڕیزبەند نەکرا بێت… بەتایبەت دوای ئەوەی ئەو هەموو پێشنیازەی بە پارە و دەستکەوتی کەسی و حیزبی پێشکەش کرد و گوێی لێ نەگیرا… ئیدی بەم دۆخە پێشهاتووە ڕژێم هێندەی تر شپرزە و هەراسان بوو. ڕژێم کەوتە هەوڵی ناردن لەسەری لایەن و کەسەکانی خۆی و پیاو ماقوڵانی کوردستان، فەلەستینییەکان بەسەرکردایەتی یاسرعەرەفات کەوتنەجموجوڵ لە ڕێی ئەوو لەبنان و گوشار بەهێنان بە ڕەوانشاد مام جەلال و د. مەحمود ، کە ئەو دەم لە سووریا بوون. سکرتێری یەکێتی نیشتمانی دووجار سەغڵەت بوو. جارێ گوایە ئەو حاکمی گەڕەپانەکەیە و چالاکییەکە لەدەڤەری دەسەڵاتی ئەودا کراوە و لایەنی تر نەک حیزبەکەی ئەو چالاکییەکەیان کردووە، تا دەستکەوتەکەی بچنەتەوە و جارێکی تریش وەک دەستێکی نزیکی وڵاتە عەرەبی و فەلەستینییەکان. بەم شێوە ئەمانیش واتە سکرتێری یەکێتی و دکتۆر مەحمود کە لە دیمەشق بوون، بەردەوام پەیوەندییان دەکرد و نامەیان داوای ئازادکردنی دەستبەجێی گیراوەکانیان دەکرد. بیانووشیان ئەوە بوو با زیان بە پەیوەندی کورد و فەلەستینییەکان نەگات!. حکومەتیش لای خۆیەوە لە سەرێکەوە لەتەک هەوڵەکانی بەم شێوازە بە ئازادکردنی خوێندکارەکان، لە سەرێکی ترەوە سەرگەرمی نەخشەکێشانی سیاسی و لەشکریش بوو. ئاخر ئەم چالاکییە، سەلماندنی کە بەعس و ڕژێمەکەی دەسەڵاتیان بەسەر شاری سلێمانیدا نییە و لەتەک کوشتنی مامۆستاکەی زانکۆدا، بووە هۆکاری ئەوەی ڕژێم زانکۆی سلێمانی بگوێزێتەوە شاری هەولێر.

پاسەک ملی نەدا بە هیچ تەماحێکی مادی کە خراپووە بەردەمی- بە نموونە، ئەگەر پاسەک نیەتی بەدەستهێنانی دەستکەوتی خۆیی بوایە، خۆ دەیتوانی بەڕێ پارەیەکی زۆر بە ملیۆنەها وەرگرێ و خۆی پێ پێشتەوپەرداخ و تەیار و چەکدار بکات و بەو پارەیە خزمەتێکی هاوبیرەکانی خۆی بکات-. لە گوێی بە هیچ تکا و گوشارێکی کەس و لایەنێک نەدا و ئەو دەستکەوتانەشی ڕەتکردووە.. بەڵکە لە بری ئەوە،وەک پارتێکی خاوەن دەزی نەتەوەی ڕەفتاری کردوو و بەرپرس لەبەردەم مێژوودا، کەمەەە داواکاری — دواتر لە ڕەهەند و ماناکانی، وەک گەوهەری ئەم باسە دەدوێین- وەک پاکێجێک، دا بە ڕژێم. داواکارییەکان لە ڕووی چەندێتییەوە ڕاستەوخۆ لە داوای سیاسی و نەتەوەییدا خۆ بوونەتەوە و گەلێ جیاوازن لە هەموو ئەو

داخوازییانەی تا ئێستا، لە لایەنەکانی ترەوە خراوەتە بەردەم دوژمن. یاخود لەم جۆرە هەرا و قەیرانانەدا پێشکەش ڕژێم کراوە و داوا کراوە. چونکە داخوازییەکان ڕەهەندی جیاوازتریان هەیە.
ڕژێم بە ئەوەی بیەوێ دان بنێ بە داواکانی پاسەک دا،وەک نیشاندانی نێت پاکی گورجوگۆڵانە هەندێ کاری کرد. دەستی کرد بە بەردانی 100 خێزانی کەسوکاری پێشمەرگە و بەرپرسی هەموو لایەنەکان. کە بە ئەو ڕۆژگارە کارێکی گەورە و دەستکەوتێکی سیاسی و مێژوویی بوو. کشانەوەی هێزە ئوردونییەکە و نەهاتنی هێزی دیکە بۆ کوردستان، خاوکردنەوەی زەبروزەنگ لەسەر شاری سلێمانی.(ئەمەش ناواخن و ناوەرۆکی بەشێکی هەرە زۆری داخوازییەکانی پاسەک بوون،دواتر بەڵگەکان دەبینن). شاراوە نییە هێزێکی کەم دەرامەتی وەک پاسەک لەو ڕۆژگارە دا، لە قۆناغی خەباتی پارتیزانی و لە ناوچە و دەڤەری وێرانکراو و خاپووردا بوو. ڕووداوەکان لە هەناوی جەنگێکی خوێناوی درێژخایەنی نێوان عێراق و ئێران دا بوو . کۆمەڵێ پارت و ڕێکخراوی ناتەبا و دوژمن بەیەک لەسەر گۆڕەپانی باشوور کوردستان هەبوون دژ و نەیار بوون بە پاسەک. توانای زەبەلاحی زەمینی و ئاسمانی دەوڵەتی داگیرکەری عێراقی و کۆمەڵێ فاکت و دەفاکتەی تر لەسەر زەمینی واقیعێ خوڵقا بوون، کە وایان کرد، بۆ پاسەک سەخت بێت، ئیدارەدان و هەڵسوڕاندن و شاردنەوە و بەخێوکردنی 27 زیندانی/ بارمتە.

١٦/٤/٢٠٢٠

لە کۆتایی تەمەندا ..ئینجا …
شیعری : نەوزاد بەندی

قاچمان
پێ بوون
لەو
هەنگاوانەی
ئەبوو هەڵمانهێنانایە و
کەچی هەڵماننەهێنان ..
دەمان

پڕبوو
لەو
ووشانەی
ئەبوو بمانووتنایە و
کەچی دەرماننەهێنان ..

مێشکمان
پڕبوون
لە
وێنەی جوان ،
کەچی
هیچمان نەکێشان ..

بۆیە
ئێستا
قاچ و
دڵ و
مێشکمان
لە زینداندان
لە زیندان ..

تازە دوای چی ،
بە دار عەکاز ،
سنوور و
شاخەکان ئەبڕی ؟
تازە دای چی …؟

تازە دوای چی ،
قسەی عەمارەپووی سی ساڵ
ئەدەیتە بەر خۆر و
بە دەمێکی بێ دانەوە
دەریانئەبڕی ..؟
تازە دوای چی ..؟

تازە دوای چی ،
ڕەنگە کاڵەوە بوو و
لێڵەوەبووەکانی مێشکت ،
ئەڕژیتە سەر لاپەڕەکان ..؟

تازە دوای چی ..؟

تازە هەنگاو
هەموو مانگێ
لەسەرەی موچەدا
س□سڕ ئەبێ و
ناگاتە ماڵەوە ئەمرێ ..
تازە ووشە ،
موڵکی دەزگا زەبەلاحەکانە و
خورماخۆرەکانی ئۆپۆزیسیۆن
ڕام ئەکەن و ..
بۆینباخی لە مل ئەکەن ..
وا ئەزانن بوون بە هەڵۆ و
لێره و لەوێ
قسەی فودراو و زل ئەکەن
تازە تابلۆ ،
نایەتە بەر لێزمەی فڵچە و ..
لافاوی سپی
دەفتەری تابلۆی
من و تۆ ..
هەموویان بوون بە نانخۆر و
بە جلشۆری
کۆشک و تاوەر و ڤێلاکان ..

من و تۆ ماوینەتەوە ..
لەسەر دروشمێکی یاساغ
زوو پێی ئەووترا نەتەوە ..